

การกระจายความมั่งคั่งในประเทศไทย การวิจัยเชิงประจักษ์และนโยบายการคลังเพื่อเพิ่มพลังคนจน¹

ศิริก ปัทมสิริวัฒน์²

บทคัดย่อ

บทความเสนอการศึกษาการกระจายความมั่งคั่งของครัวเรือน โดยใช้ฐานข้อมูลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (SES2549) ซึ่งรายงานข้อมูลการถือครองบ้านและที่ดิน ยานพาหนะ และสินทรัพย์ทางการเงิน ในส่วนแรกผู้เขียนใช้ข้อมูลและสถิติเชิงพรรณนาเพื่อศึกษาแบบแผนของการกระจายความมั่งคั่ง จำแนกตามกลุ่มอายุ และสภาพเมือง/ชนบท หัวข้อการศึกษาต่อไปคือการวัดความเหลื่อมล้ำของทรัพย์สิน โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จินี ซึ่งยืนยันว่า มีความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่ง สูงกว่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการพยากรณ์ตามทฤษฎีและหลักฐานเชิงประจักษ์ในประเทศอื่นๆ หัวข้อสุดท้ายเป็นการศึกษานโยบายสาธารณะโดยใช้สถานการณ์สมมติ กล่าวคือ การขับเคลื่อนนโยบายการคลังเพื่อลดความยากจนและการสร้างหลักประกันทางสังคมให้คนจน/ผู้สูงอายุ กล่าวจำเพาะเจาะจงคือวิเคราะห์ต้นทุนทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับ 3 มาตรการ กล่าวคือ ก) มาตรการถ่ายโอนรายได้เพื่อช่วยให้ครัวเรือนยากจนพ้นจากเส้นความยากจน ข) มาตรการสงเคราะห์ผู้สูงอายุโดยการจ่ายเป็นบำนาญให้ผู้สูงอายุที่ฐานะยากจน ค) มาตรการการเงินเพื่อกระตุ้นให้เกิดระบบประกันสังคมในกลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยสนับสนุนให้แรงงานนอกระบบเป็นกองทุนออมทรัพย์และสวัสดิการภาคประชาชนเพื่อให้เกิดการออมระยะ

¹ ปรับปรุงจากบทความที่นำเสนอในการประชุมทางวิชาการนักเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 4 จัดโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พฤศจิกายน 2551

² ศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนยินดีรับข้อเสนอแนะและคำวิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน ส่งความเห็นของท่านมายัง direk@econ.tu.ac.th

ยาว โดยที่ภาครัฐให้เงินอุดหนุนในลักษณะการออมพันธบัตร ผู้วิจัยได้คำนวณต้นทุนทางการคลัง ซึ่งพบว่าค่าใช้จ่ายในมาตรการที่กล่าวถึงนั้นอยู่ในช่วง 3-5% ของรายได้ครัวเรือนคนรวย พร้อมกับเสนอให้เก็บภาษีจากทรัพย์สินจากครัวเรือนร่ำรวย (ชั้นรายได้ที่ 8-9-10 ตามลำดับ)

Abstract

This paper constructs an estimate for household wealth from a survey data conducted by the National Statistical Office (SES2006) that contains rich sources of information about household income, saving, debt and property ownership. Household ownerships that include land and dwelling, vehicles, and financial assets provide a good proxy for household wealth, although imperfectly. Next, the author investigates the formation of household wealth using life-cycle theory as a conceptual framework and calculates inequality measures. Our findings confirm a theoretical conjecture that wealth distribution is far more unequal than income inequality, similarly to evidences in many other countries; specifically, the Gini coefficient for wealth inequality was about 0.70 compared with 0.52 for income inequality. The last part analyzes redistributive policies that are related to poverty reduction and social safety net. The three redistributive programs are: a) an income transfer to lift the targeted poor families out of poverty line; b) an income transfer to assist the elderly and poor group; and c) a financial assistance to the community-saving groups in the form of ‘partnership saving’ to motivate long-term saving among informal workers. The author estimates the fiscal cost associated with the three policy measures which found to range from 3-5 percent of income of the rich households.

Key words: wealth, wealth inequality, poverty gap, fiscal cost, old-age pension scheme.

1. คำนำ

ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ระหว่างคนรวยคนจน เป็นปัญหาโครงสร้างที่น่าเป็นห่วงทั้งยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดข้อกังขาว่า อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยและพัฒนาการในสาขาการผลิตต่างๆ ทั้งอุตสาหกรรม การบริการ การลงทุนจากต่างประเทศจะไม่ช่วยให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับอานิสงส์ทางบวกเสมอไป และอาจจะเป็นไปได้ว่าคนบางกลุ่ม เช่น แรงงานนอกระบบ คนที่ด้อยการศึกษา ไร้ที่ดินทำกิน หรือปราศจากอาชีพที่มั่นคง ผู้ประกอบการขนาดย่อม ฯลฯ ได้รับผลกระทบในทางลบจากกระแสโลกาภิวัตน์จากแรงงานต่างชาติ จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่นำมาทดแทนการจ้างงาน ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจส่วนรวมของไทยเติบโตในอัตราที่น่าพอใจและเป็นความภาคภูมิใจของผู้บริหาร นักวิชาการกลุ่มหนึ่งเสนอแนะให้ภาครัฐผลักดันนโยบายการเจริญเศรษฐกิจเติบโตเพื่อคนจน (pro-poor growth)³ ควบคู่กับการปรับโครงสร้างภาษีให้ก้าวหน้า จัดสรรงบประมาณรายจ่ายของภาครัฐให้ตรงกลุ่มเป้าหมายคนจน สนับสนุนการศึกษา การสร้างหลักประกันสุขภาพ การจัดสวัสดิการและการคุ้มครองทางสังคม⁴

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าระดับหนึ่งเกี่ยวกับการวิจัยหัวข้อการกระจายรายได้ในประเทศไทย มีผลงานวิจัยที่วัดอัตราความยากจน วัดความเหลื่อมล้ำของรายได้ พร้อมกับเสนอมาตรการลดช่องว่างของรายได้ระหว่างคนรวยคนจน ผลงานวิจัยส่วนใหญ่ยังจำกัดภายใต้หัวข้อการกระจายรายได้ ในบทความนี้ผู้เขียนต้องการขยายพรมแดนความรู้เศรษฐกิจ โดยที่พยายามจะก้าวล่วงไปถึงหัวข้อการกระจายความมั่งคั่ง พร้อมกับวิเคราะห์นโยบายถ่ายโอนรายได้ (redistributive policy measures) ผ่านมาตรการการคลังของรัฐ

เป็นที่ทราบดีว่า การวัดขนาดของทรัพย์สินที่ครัวเรือนถือครองนั้นมีความซับซ้อนกว่ารายได้ ทรัพย์สินเป็นตัวแปรสุ่มที่สะสมมาตลอดชีวิตหรือในบางกรณีจากมรดกตกทอดหลายชั่วคน ในขณะที่รายได้เป็นตัวแปรกระแส หมายถึงรายได้ที่เกิดขึ้นในรอบหนึ่งปี ตัวแปรรายได้-การ

³ ดูหนังสือรวมบทความโดย Giovanni Andrea Cornia ed. *Pro-Poor Macroeconomics: Potentials and Limitations*, United Nations Research Institute for Social Development, New York: Palgrave Macmillan. Cornia และบทความนำของ Giovanni Andrea “Potential and limitations of pro-poor macroeconomics: an overview,”

⁴ คำว่าเศรษฐศาสตร์แทบทุกเล่มอ้างอิง Richard Musgrave ซึ่งเขียนไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1959 โดยจำแนกหน้าที่ (ทางเศรษฐกิจ) ของภาครัฐ ออกเป็น 3 การกิจ คือ บทบาทการรักษาสถียรภาพเศรษฐกิจ บทบาทการจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ และบทบาทการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมและการกระจายรายได้

ออม-และความมั่งคั่งนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับมิติเวลา โดยทั่วไปทรัพย์สินมีขนาดใหญ่กว่ารายได้หลายเท่าตัว⁵ รายได้ของครัวเรือนเกิดจากหลายแหล่ง สำนักงานสถิติแห่งชาติจำแนกรายได้ของครัวเรือนออกเป็น ก) เงินเดือนค่าจ้าง ข) กำไรจากการประกอบการเกษตร ค) รายได้นอกภาคการเกษตร ง) ค่าเช่า-ดอกเบี้ย-และเงินปันผล จ) รายได้เงินโอน และ ฉ) รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน ส่วนต่างระหว่างรายได้กับรายจ่าย คือ การออม ซึ่งจะถูกระบุเป็นความมั่งคั่ง ตามหลักการที่ควรจะเป็น (และสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง) ทุกครัวเรือนควรจะอดออมเป็นภูมิคุ้มกันและความไม่ประมาท แต่ในสภาพเป็นจริงครัวเรือนไม่สามารถออมหรือการออมติดลบ สะท้อนถึงความสามารถของแต่ละครัวเรือนไม่เท่าเทียมกัน

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายพัฒนาฐานข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับรายได้-การออม-และความมั่งคั่งของครัวเรือนในประเทศไทย พร้อมกับวัดความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่งเปรียบเทียบกับความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ผู้เขียนพบว่าฐานข้อมูลการสำรวจครัวเรือนในปี พ.ศ. 2549 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติมีข้อมูลน่าสนใจ เกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย การออม และการถือครองทรัพย์สิน ซึ่งพอเพียงที่จะนำมาศึกษาความมั่งคั่งของครัวเรือน ต่อจากนั้นศึกษาแบบแผนของการกระจายความมั่งคั่งและความเหลื่อมล้ำ และวิเคราะห์นโยบายสาธารณะเชิงสมมติโดยตั้งคำถามว่า หนึ่ง หากรัฐบาลประสงค์จะถ่ายโอนรายได้จากคนจนช่วยเหลือคนจนให้พ้นจากเส้นความยากจน จะคิดเป็นต้นทุนทางการคลังเท่าไร สอง วิเคราะห์ว่าการปรับระบบเงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ฐานะยากจน ให้ได้รับเบี้ยยังชีพในอัตรา 1,000 และ 1,500 บาทต่อเดือน (แทนที่จะเป็น 500 บาทต่อเดือน เช่นปัจจุบัน) จะมีต้นทุนทางการคลังมากน้อยเพียงใด สาม รัฐบาลต้องการสนับสนุนระบบประกันทางสังคมภาคประชาชน โดยร่วมจ่ายเงินสมทบ อีกนัยหนึ่งเป็นการออมพันธมิตร (partnership saving) เพื่อส่งเสริมกองทุนออมทรัพย์และสวัสดิการภาคประชาชน จะเป็นภาระทางการคลังมากน้อยเพียงใด

เนื้อหาของบทความนี้ประกอบด้วย 5 ตอน ตอนที่สอง ทบทวนทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และแบบจำลองรายได้ การออม และการสะสมทรัพย์สินตามแบบจำลองวงจรชีวิต และแบบจำลองคนเหลื่อมรุ่น พร้อมกับเสนอข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการสะสมทรัพย์สินของครัวเรือนตามทฤษฎีวงจรชีวิต ตอนที่สาม แสดงข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือประมาณการความมั่งคั่ง พร้อมกับ

⁵ จากการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองวงจรชีวิต (การเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ในวัยทำงาน และเป็นผู้สูงอายุ) ที่อิงข้อสมมติบางประการ พบว่า ทรัพย์สินมีแนวโน้มใหญ่กว่ารายได้ประมาณ 6 เท่าตัว ดูหนังสือ Angus Deaton, consumption

เปรียบเทียบกับตัวแปรอื่นๆ สิ่งสำคัญคือต้องการสื่อสารมายังเพื่อนนักวิจัยรุ่นใหม่และรุ่นกลางว่า การกระจายทรัพย์สินเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่น่าสนใจว่า และน่าจะเป็นพรหมแดนความรู้ใหม่ที่นักวิจัยไทยมีหนทางจะร่วมมือกันคว้ากันจริงจัง ตอนที่สี่ การอภิปรายผลเชิงนโยบายการคลังเพื่อสังคมโดยสร้างสถานการณ์สมมติเชิงนโยบายตามที่ตั้งโจทย์ไว้ข้างต้น ตอนที่ห้า สรุปผล ในภาคผนวกแสดงผลประมาณการ 3 สมการคือรายได้ การออม และความมั่งคั่งของครัวเรือนโดยใช้แบบจำลองเศรษฐกิจ

2. ทบทวนทฤษฎีการกระจายรายได้และการสะสมความมั่งคั่งตลอดช่วงชีวิต

ความมั่งคั่งเป็นตัวแปรทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญและอยู่ในความสนใจของนักเศรษฐศาสตร์ตลอดมา เป็นที่ทราบกันว่าตัวแปรความมั่งคั่งนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับตัวแปรรายได้ การออม การโอนมรดกข้ามรุ่น ประมาจารย์นักเศรษฐศาสตร์ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันได้ครุ่นคิดทฤษฎีและแบบจำลองเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ความมั่งคั่ง ที่ได้รับการอ้างอิงมากได้แก่ ทฤษฎีวงจรชีวิตและแบบจำลองคนเหลื่อมรุ่น⁶ Baranzini (1991) ประเมินว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในยุคแรกๆที่อธิบายลักษณะการกระจายรายได้และทรัพย์สินได้รับอิทธิพลจากเคนส์ (John Maynard Keynes) และ คาล์เลคกี (Michael Kalecki) โดยจำแนกสมาชิกในสังคมออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้ใช้แรงงาน (workers, wage earners) คือ พวกที่มีรายได้ส่วนใหญ่จากเงินเดือนและค่าจ้างเป็นสำคัญ อีกกลุ่มหนึ่งคือนายทุน (capitalists) หมายถึงพวกที่มีรายได้ส่วนใหญ่จากทุน ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร⁷

รายได้เกิดจากการผลิต ทั้งนี้ต้องอาศัยปัจจัยการผลิตคือบุคคลสองกลุ่ม ผู้ใช้แรงงานและเจ้าของทุน ทฤษฎีและแบบจำลองการกระจายรายได้ในยุคแรกๆให้ความสำคัญกับผลตอบแทน

⁶ หนังสือของ Baranzini (1991) ได้ทบทวนทฤษฎีและแบบจำลองเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายปรากฏการณ์การสะสมความมั่งคั่ง และความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่ง

⁷ การศึกษาหัวข้อการกระจายรายได้ระหว่างผู้ใช้แรงงานและเจ้าของทุนเรียกว่า Functional distribution theory ขออ้างอิงคำกล่าวบางตอนในหนังสือของ Baranzini (1991, p.xx) ‘... it seeks primarily to explain (a) the reward that the factors of production receive and (b) the way in which it is assigned to them. Secondly, it seeks to explain the role that different socio-economic classes (as distinct from individuals) have in the process of accumulation of wealth, both life-cycle and inter-generational, and hence on the distribution of income among factors of production and classes...’

ของปัจจัยการผลิต โดยกำหนดข้อสันนิษฐานว่า เงินเดือนและค่าจ้างแปรผันตามผลิตภาพของแรงงานแต่ละบุคคล (*labor productivity*) อย่างไรก็ตาม ผลิตภาพของแรงงานอาจมิใช่ปัจจัยสำคัญเพียงอย่างเดียวที่มีผลต่อเงินเดือนและค่าจ้าง – ในสภาพเป็นจริงมีปัจจัยอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ด้านเศรษฐกิจ (*noneconomic factors*) ที่มีผลต่อการกำหนดของเงินเดือนและค่าจ้าง เช่น สถานภาพทางสังคมของครอบครัวช่วยให้บุคคลได้รับตำแหน่งหน้าที่สูงต่างๆ ที่อายุหรือประสบการณ์น้อย การมีเครือข่ายและสายสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจหรือเจ้าของทุนขนาดใหญ่ ในบางสังคมมีอคติด้านชนชั้นวรรณะหรือมีอคติต่อสตรี อคติต่อคนผิวดำหรือผิวสี อคติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ ปัจจัยที่กล่าวถึงเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อโอกาสการมีงานทำและรายได้ของกลุ่มแรงงาน

สำหรับกลุ่มผู้ประกอบการและนายทุน รายได้ส่วนใหญ่เกิดจากกำไร ดอกเบี้ย ค่าเช่า เงินปันผล ค่าลิขสิทธิ์ซึ่งถือว่าเป็นผลตอบแทนของทุน (*returns to capital*) จึงสันนิษฐานว่า รายได้แปรผันตามขนาดของทุนหรือทรัพย์สิน อัตราดอกเบี้ย ค่าเช่า ค่าลิขสิทธิ์ อัตรากำไร ฯลฯ ซึ่งเป็น “ตัวแปรด้านราคา” ซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์เศรษฐกิจตามอุปสงค์และอุปทาน

การจำแนกระหว่างผู้ใช้แรงงานกับนายทุน เป็นวิธีวิเคราะห์อย่างง่าย แต่ในสภาพความเป็นจริงต้องยอมรับว่า ไม่มีความชัดเจนเหมือนภาพขาว/ดำ เนื่องจากในครัวเรือนหนึ่งๆ นั้นประกอบด้วยสมาชิกหลายคน (3-5 คน) บางคนเป็นพนักงานลูกจ้าง บางคนประกอบอาชีพเป็นผู้ประกอบการและเป็นเจ้าของทุน ดังนั้น ในตัวคนๆ เดียวกันมีรายได้จากหลายแหล่งจากอาชีพที่แตกต่างกัน ในการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สอบถามว่าครัวเรือนมีรายได้จากแหล่งใดบ้าง โดยจำแนกออกเป็น ก) เงินเดือนและค่าจ้าง ข) กำไรจากการประกอบการเกษตร ค) กำไรจากธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร ง) รายได้จากทรัพย์สิน จ) รายได้จากเงินโอน

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจจะละเลย การค้นพบและนวัตกรรมทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ (*new products*) หรือการผลิตสินค้าตัวเดิมแต่ด้วยรูปแบบใหม่ (*new options*) ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จในการสร้างนวัตกรรม มีโอกาสแสวงหากำไรได้มากเพราะมีอำนาจผูกขาด (อย่างน้อยในระยะหนึ่ง) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นผลบวกต่อเศรษฐกิจส่วนรวม กล่าวคือช่วยเพิ่มผลิตภาพการผลิตและมูลค่า GDP ซึ่งเป็นผลดีต่อผู้บริโภค เนื่องจากผู้บริโภคจะมีหนทางเลือกในการซื้อสินค้าหรือบริการที่หลากหลาย และราคาสินค้าที่ลดลง ตัวอย่างเชิงประจักษ์เช่น ราคาคอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ลดลงอย่างมากทั้งๆ ที่คุณภาพสูง

ขึ้น อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอาจจะเกิดผลทางลบต่อธุรกิจดั้งเดิมดังข้อสังเกตของโจเซฟ ชุมปีเตอร์ เกี่ยวกับ “การสร้างสรรคที่มีผลทำลาย” (*destructive creation*) หมายถึงผลิตภัณฑ์แบบใหม่ทำให้เกิดผลทดแทนต่อผลิตภัณฑ์เดิม เช่น กล้องถ่ายรูปดิจิทัลทำให้กล้องถ่ายภาพที่ใช้ฟิล์มล้าสมัย ไม่เป็นที่ต้องการและท้ายที่สุดสูญหายจากตลาดในท้ายที่สุด การนำคอมพิวเตอร์และตู้เอทีเอ็มมาใช้ในกิจการธนาคารมีผลลดจำนวนพนักงาน การขยายตัวของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ทำให้ร้านค้าย่อยและร้านโชห่วยได้รับผลกระทบ เป็นต้น

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจึงไม่ได้มีผลทางบวกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดผลทางลบทางสังคมและอาจจะซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำของรายได้/ความมั่งคั่ง (ซึ่งแต่เดิมก็มีอยู่แล้ว) ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประเด็นที่สมควรวิจัยกันอย่างจริงจัง เนื่องจากความเหลื่อมล้ำที่มากเกินไปนั้น—มิใช่สิ่งที่พึงปรารถนา และอาจจะเป็นสาเหตุให้เกิดการแบ่งขั้วในสังคมระหว่างคนจนคนรวย การประท้วง ปัญหาอาชญากรรม หรือแม้แต่การก่อการร้าย ฯลฯ ซึ่งเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างใหญ่หลวง ในส่วนนี้ทุกคนฝากความหวังไว้กับภาครัฐว่าควรจะทำบทบาทแทรกแซงในทางใดทางหนึ่งเพื่อลดช่องว่างทางสังคม โดยใช้มาตรการเพิ่มพลังให้คนจนและค่อยโอกาสให้มีโอกาสได้เข้าถึงทางสังคม ถึงแม้ว่ามาตรการภาครัฐไม่สามารถทำให้ทุกคนรวยเสมอหน้ากัน แต่อย่างน้อยที่สุดช่วยให้คนจนดำรงอยู่ได้ มีกำลังใจและความคาดหวังในชีวิต

ผลตอบแทนของทุน (return to capital) หมายถึงอัตราผลตอบแทนของเงินทุน ตัวอย่างเช่น อัตราดอกเบี้ย ค่าเช่า กำไร ราคาหุ้น เงินปันผล ค่าลิขสิทธิ์ ฯลฯ เป็นสิ่งที่มีพลวัตหรือแปรผันตามเวลาและสถานการณ์ ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ภายใต้ระบบแข่งขันเสรี—ผู้ประกอบการหรือนายทุนจะได้รับกำไรตามปกติ แต่ภายใต้ระบบที่แข่งขันไม่สมบูรณ์ กำไรและผลตอบแทนของทุนจะสูงกว่ากำไรตามปกติ ตำราเศรษฐศาสตร์เสนอการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบว่าสวัสดิการของสังคมภายใต้ระบบแข่งขันเสรีจะสูงที่สุด ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าที่มีหลากหลายและราคาไม่แพง แต่ว่าภายใต้ระบบผูกขาดผู้บริโภคมีโอกาสเลือกน้อย ต้องซื้อสินค้าในราคาแพง ในสภาพความเป็นจริง—ภาวะการผูกขาดอาจจะเกิดขึ้นด้วยสาเหตุหลายประการ หนึ่ง *สภาวะการผูกขาดเนื่องจากเทคโนโลยี* ผ่านระบบสิทธิบัตรหรือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้เจ้าของทุนหรือกิจการนั้นๆ ควบคุมเทคโนโลยีได้อย่างน้อยในระยะหนึ่ง ดังนั้น ผู้ผูกขาดสามารถทำกำไรได้มากกว่ากิจการธุรกิจโดยทั่วไป สอง *ภาวะตลาดผูกขาดที่ได้รับคุ้มครองจากรัฐบาล* หรือการผูกขาดโดยสัมปทาน สาม *กิจการบางอย่างมีลักษณะผูกขาดตาม*

ธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น กิจการขนาดใหญ่ ใช้ทุนและเทคโนโลยีสูง หรือต้องอาศัยเครือข่าย (กิจการสื่อสารสนเทศ) จึงเป็นอุปสรรคสำหรับทุนขนาดเล็กที่จะเข้าไปแข่งขันได้ ⁸ *การควมรวมของธุรกิจ* เพื่อได้อำนาจการผูกขาด แต่เป็นผลเสียต่อผู้บริโภคและผู้ประกอบการขนาดย่อมไม่สามารถแข่งขันได้ ในหลายประเทศจึงได้ตรากฎหมายควบคุมและป้องกันการผูกขาด การที่จะระบุว่าผูกขาดหรือไม่ผูกขาด? นั้น ถึงแม้ว่ามีเครื่องชี้วัดแต่มีข้อทำได้ง่ายตาย การผูกขาดอาจจะซ่อนตัวคือทำให้ดูเหมือนว่ามีแข่งขัน เช่น การตั้งบริษัทลูกเพื่อให้ดูเหมือนว่ามีบริษัทจำนวนมากภายใต้ระบบการแข่งขัน การประมูลดูเหมือนว่ามีคู่แข่งแต่ความจริงมีการฮั้วกันตั้งแต่ต้น ในสหรัฐและประเทศแถบยุโรปจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการ/ระบบขององค์กร อันประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิและระบบติดตามวัด/ประเมินการผูกขาด จากอัตราการกระจุกตัว การตั้งราคา หรืออัตรากำไร การฟ้องร้องต่อศาลรวมทั้งกำหนดมาตรการลงโทษปรับเป็นครั้งคราว⁸

ตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นอธิบายว่า เงินเดือนและค่าจ้างนั้นแปรผันตามผลผลิตภาพของแรงงาน นายจ้างเลือกค่าจ้างแรงงาน ณ จุดที่ ค่าจ้าง = ผลผลิตภาพของแรงงาน แต่ในสภาพความจริง--ค่าจ้างเงินเดือนมิได้อิงกับผลผลิตภาพของแรงงานทั้ง 100% มีปัจจัยอื่นที่มีใช้เศรษฐศาสตร์เกี่ยวข้องด้วย ทฤษฎี/แบบจำลองเศรษฐศาสตร์ชั้นสูงมิได้เชื่อถือกับคำอธิบายข้างต้น ตัวอย่างเช่นแบบจำลอง *efficiency wage model* อธิบายว่านายจ้างกำหนดนโยบายจ่ายเงินเดือนและค่าจ้างที่สูงกว่าผลผลิตภาพของแรงงาน การจ่ายค่าแรงพรีเมียมเป็นวิธีการหนึ่งที่จูงใจให้แรงงานมีความจงรักภักดีกับองค์กร ขยันขันแข็ง หรือป้องกันการขี้เกียจหรือการถูกซื้อตัวจากบริษัทคู่แข่ง ซึ่งจะเกิดความสูญเสียต่อองค์กรยิ่งกว่า การจ่ายค่าจ้างระดับพรีเมียมจึงเป็นเสมือนเกม เนื่องจากการกำกับและติดตามลูกน้องสำหรับองค์กรนายจ้างเป็นเรื่องยาก อนึ่งคำว่าผลผลิตภาพก็ไม่ใช่วัดได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานเป็นทีม⁹ ทฤษฎี *insider model* ที่อธิบายพฤติกรรมของการกำหนดค่าจ้างเงินเดือนขององค์กรสมัยใหม่ ผู้บริหารมีอาชีพมักจะไม่ใช่เจ้าของกิจการ (ผู้ถือหุ้น) ผู้บริหารมีอาชีพมีอคติที่จะเพิ่มค่าจ้างเงินเดือนให้ตนเองหรือลูกน้องใกล้ชิดในรูปแบบของโบนัส ประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงิน หรือเพิ่มค่าใช้จ่ายเพื่อปรับปรุงสำนักงานชนิดหรูหรา เพื่อสร้าง

⁸ เมื่อสองสามปีก่อนหน้า บริษัทไมโครซอฟท์ของสหรัฐ ถูกลงโทษปรับในฐานะขาดคุณสมบัติการแข่งขัน โดยคณะกรรมการอ้างอัตราการกระจุกตัวของผลิตภัณฑ์เกินกว่าระดับมาตรฐาน

⁹ ยกเว้นงานบางอย่างที่ทำคนเดียว เช่น งานช่างปั้น แกะสลัก จักสาน ฯลฯ เราอาจจะวัดได้ว่า แรงงานหนึ่งคนผลิตได้กี่ชิ้นต่อวัน

ภาพลักษณ์ว่าเป็นองค์กรขนาดใหญ่มีชื่อเสียงและเป็นเครดิตของผู้บริหาร แบบจำลองซูเปอร์สตาร์อธิบายการจ่ายค่าตอบแทนให้กับผู้บริหารระดับสูงองค์กรธุรกิจ ค่าตอบแทนของนักกีฬาอาชีพนักแสดง - ซึ่งก็มีได้อิงกับผลผลิตภาพเช่นเดียวกัน พร้อมกับแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าผลผลิตภาพของนักกีฬานักแสดงและนักบริหารระดับสูงแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย (20-30%) แต่ว่าผลตอบแทนนั้นต่างกันหลายเท่าตัว (100%, 1000%) ระหว่างคนที่เปี่ยมเสน่ห์ นักกีฬาระดับแชมป์ยังมียาได้หนทางอื่นจากค่าโฆษณา ค่าปรากฏตัว ฯลฯ ยิ่งในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นโลกาภิวัตน์ ตลาดของนักกีฬาและนักแสดงขยายพรมแดนออกไปทั่วโลกผ่านการถ่ายทอดสดทางจอโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

รายได้อันเกิดจากดอกเบี้ย-จากค่าเช่า-จากเงินปันผล-หรือจากค่าลิขสิทธิ์ ในภาษาบัญชีประชาชนเรียกว่า รายได้จากทรัพย์สิน (property income) ขึ้นต้นมีข้อสังเกตว่ารายได้จะจอกเงยตามขนาดของทุน การมีทุนขนาดใหญ่ (เงินฝากก้อนใหญ่) หมายถึงค่าดอกเบี้ยที่แปรผันตามวงเงินยิ่งกว่านั้นเงินฝากรายใหญ่สามารถต่อรอง อัตราดอกเบี้ยได้สูงกว่าเงินฝากรายเล็ก ราย่อยระบบเศรษฐกิจและสังคมยังมีอคติเอื้อหรือให้โอกาสกับทุนใหญ่ เช่น การเข้าถึงหรือครอบครองธุรกิจสื่อสารมวลชน (ซึ่งทำเป็นเครือข่ายระดับนานาชาติ) ธุรกิจที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง นายทุนขนาดเล็กจึงมีโอกาสน้อยและทางเลือกในการลงทุนก็น้อยกว่านายทุนใหญ่ โดยภาพรวมทุนขนาดใหญ่มีความได้เปรียบเมื่อเทียบกับทุนขนาดเล็ก อย่างไรก็ตามมิได้เป็นกฎเหล็กอันตายตัวว่ากิจการขนาดใหญ่จะต้องได้กำไรสูงกว่ากิจการขนาดเล็กและทุนขนาดเล็กเสมอไป ความไม่แน่นอนเกิดขึ้นได้เสมอในธุรกิจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำเร็จด้านพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางธุรกิจนั้นๆ ด้วยว่ามีความสามารถที่จะสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ถูกต้องตลาดและครองใจลูกค้ากลุ่มเป้าหมายสำเร็จได้เพียงใด มีผลงานศึกษาวิจัยทางธุรกิจที่ชี้ว่า มีโอกาสที่ธุรกิจขนาดเล็กหรือขนาดกลางจะเติบโตและเบียดกับธุรกิจขนาดใหญ่ได้ด้วยการพัฒนาสินค้ารูปแบบใหม่หรือผลิตภัณฑ์ใหม่

การลงทุนในกิจการธุรกิจ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการขนาดใหญ่) มักจะมีปัจจัยทางสังคมและการเมืองเจือปนอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่นการเปิดกิจการขนาดใหญ่ (โรงงานบางประเภท) หน่วยธุรกิจต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐหรือบัตรส่งเสริมการลงทุน ในขั้นตอนนี้ธุรกิจต้องได้รับการช่วยเหลือจากนักการเมืองหรือจากข้าราชการผู้ใหญ่ การที่ธุรกิจเข้าไปยึดกุมกิจการก่อนคู่แข่งมีโอกาสจะได้รับกำไรมากกว่าปกติ ภายใต้กรอบการวิเคราะห์เช่นนี้ การวิ่งเต้นเพื่อได้รับใบอนุญาตและ/หรือติดกันมิให้ธุรกิจอื่นๆไม่ให้เข้ามาแข่งขัน เป็นสิ่งที่คาดคิดได้ โดยฝ่ายธุรกิจจะ

แบ่งปันกำไรให้กับผู้มีอำนาจหรือหน่วยงานที่กำกับดูแล แบบจำลองที่อธิบายปรากฏการณ์นี้เรียกว่า rent-seeking theory และ rent dissipation theory

ผลตอบแทนของทุน (return to capital) หมายถึงอัตราผลตอบแทนของเงินทุนในรูปกำไร ดอกเบี้ย ค่าเช่า เงินปันผล ค่าลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละประเทศ/แต่ละสังคม ทฤษฎีนีโอคลาสสิกสันนิษฐานว่า อัตราผลตอบแทนของทุนไม่ควรจะแตกต่างกันมากระหว่างพื้นที่หนึ่งกับอีกพื้นที่หนึ่ง หรือระหว่างประเทศหนึ่งกับประเทศหนึ่ง ทั้งนี้เพราะแบบจำลองนีโอคลาสสิกสันนิษฐานว่า ทุนสามารถเคลื่อนย้ายจากประเทศหนึ่งซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ ไปยังอีกประเทศหนึ่งที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงหรือเงินปันผลสูง อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนีโอคลาสสิกได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าห่างไกลจากความเป็นจริง ผู้แย้งเสนอการวิเคราะห์ว่าทุนไม่สามารถจะเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีระหว่างประเทศ เพราะว่ามีต้นทุนและค่าบริหารจัดการในการย้ายทุนจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่ง หรือแม้แต่ภายในประเทศเดียวกันการย้ายจากกิจการหนึ่งไปประกอบกิจการอีกอย่างหนึ่งก็ไม่ใช่ง่าย สอดคล้องกับคำศัพท์ที่ว่าทุนจม (sunk cost) เมื่อการลงทุนตั้งโรงงานการผลิตชนิดหนึ่ง ไม่สามารถจะเปลี่ยนไปผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งได้

ทฤษฎีทุนมนุษย์ เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ถูกอ้างอิงและใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ Ljungqvist (1993) เหตุผลสนับสนุนคือ หนึ่ง การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ มีผลทำให้ ความสามารถหารายได้ (earning ability) ของบุคคลแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นที่ทราบดีว่าลูกคนรวยนั้นมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนมากกว่าลูกคนจน ดังนั้น โอกาสได้เด้าหน้าทีการทำงานสูงกว่า สอง ความไม่สมบูรณ์ของตลาดเงินและสินเชื่อ ข้ำเดิมสถานการณ์ของคนจน เพราะว่าคนจนไม่อยู่ในฐานะที่จะกู้ยืมเงินระยะยาวเพื่อลงทุนด้านการศึกษา ยกเว้นแต่จะมีระบบสินเชื่อการศึกษาของภาครัฐที่เอื้อให้กับคนจนหรือให้นักเรียนทุกคนกู้ยืมเรียน--โดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน นำเงินมาชำระให้รัฐในภายหลังจากมีงานทำและมีรายได้พอเพียง (หลักการของ income contingent loan ซึ่งได้นำมาใช้ในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในปี 2549)

Champernowne and Cowell อธิบายสรุปว่า *Theory of Factor Reward* สามารถจะอธิบายปรากฏการณ์ของความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และทรัพย์สินได้ระดับหนึ่ง แต่ว่าไม่สมบูรณ์ พร้อมกับแนะนำให้นักวิจัยสืบค้นปัจจัยสถาบัน สังคม และการเมือง ตัวอย่างเช่น

O อำนาจการผูกขาด

- ความไม่เสมอภาคเนื่องจากปัจจัยและค่านิยมในสังคม ตัวอย่างเช่น โอกาสของการทำงานของหญิงด้อยกว่าชาย โอกาสการดำรงตำแหน่งสำคัญๆที่ปิดกั้นผู้บริหารสตรี การเลือกปฏิบัติหรือให้โอกาสเฉพาะกลุ่มของตนหรือ “มีเส้นสาย” ดังหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าค่าจ้างของหญิงต่ำกว่าชายทั้งๆที่ผลิตภาพการทำงานไม่ได้แตกต่างกันมากนัก
- สังคมที่มีชนชั้น กล่าวคือ ในบางสังคมมีข้อกำหนดที่เข้มงวดเกี่ยวกับชนชั้น ซึ่งมีผลต่อตำแหน่งการงาน โอกาสการเลื่อนขั้นหรือการขยับฐานะ ทั้งๆที่มีความรู้และความสามารถไม่แตกต่างจากคนที่มีสถานะสังคมสูง
- ภาครัฐบาล อาจจะอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับบางกลุ่มที่มีพลังการเมืองและพลังธุรกิจ ตามหลักที่ควรจะเป็น--รัฐควรจะใช้มาตรการภาษีเพื่อเป้าหมายกระจายรายได้ โดยจัดเก็บภาษีก้าวหน้า แต่ในสภาพเป็นจริงอาจจะดำเนินการตรงกันข้าม โดยนัยนี้ประชาชนกลุ่มคนยากจนจะจ่ายภาษีในสัดส่วนที่สูงกว่าเปรียบเทียบกับรายได้
- ความไม่แน่นอนของระบบการผลิต เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่อาจจะพลิกผันได้ตลอดเวลา อาจจะทำให้คนรวยกลายเป็นคนจน หรือคนจนกลายเป็นร่ำรวย

Baranzini (1991) ได้สำรวจผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายปรากฏการณ์การกระจายรายได้และความมั่งคั่ง สรุปว่า ได้มีผู้ประยุกต์ใช้แบบจำลองมหภาคและจุลภาคมาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ของความเหลื่อมล้ำ พร้อมกับแสดงข้อแตกต่างของแบบจำลองมหภาคและจุลภาค ดังต่อไปนี้

แบบจำลองมหภาค	แบบจำลองจุลภาค
ให้ความสำคัญกับตัวแปรอัตราดอกเบี้ยและกำไร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ขึ้นอยู่กับ ปัจจัยดังต่อไปนี้	ให้ความสำคัญกับแบบแผนการใช้จ่ายบริโภคของ บุคคล/ครัวเรือน ศึกษาความสามารถการออม การ สะสมทุนและทรัพย์สิน
- อัตราการออมของคนต่างกลุ่ม แรงงานและ เจ้าของทุน	- อัตราดอกเบี้ยจากการออม
- อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ	- ค่าพารามิเตอร์ที่สะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือน (เช่น การบริโภค การออม ฯลฯ)
- เทคโนโลยี ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อสัดส่วน ของทุนและแรงงาน และทำให้เกิดวัฏจักรธุรกิจ	- ปัจจัยเชิงสถาบันอื่น เช่น ชนชั้น สิทธิ บทบาทของ ภาครัฐในการกระจายรายได้
	- ปัจจัยด้านโครงสร้างประชากร
	- ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม

ดัดแปลงจาก Mauro Baranzini (1991) *A Theory of Wealth Distribution and Accumulation*, p.27

สรุปคือ แบบจำลองมหภาค ให้ความสำคัญประเด็นใหญ่ๆที่เกี่ยวกับชนชั้น (อย่างง่าย ๆ จำแนกออกเป็นสองกลุ่ม คือ ผู้ใช้แรงงานและเจ้าของทุน) ให้ความสำคัญว่าพฤติกรรมการออมของคนทั้งสองกลุ่มเป็นอย่างไร ศึกษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีซึ่งมีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ สำหรับแบบจำลองในแนวจุลภาคนั้นให้ความสำคัญหน่วยวิเคราะห์ย่อย คือ ปัจเจกและครัวเรือน โดยพยายามค้นคว้าพฤติกรรมของการหารายได้ การเก็บออม และการสะสมความมั่งคั่งเป็นรายครัวเรือน มักจะอ้างอิงทฤษฎีวงจรชีวิต และแบบจำลองคนเหลื่อมรุ่น

แบบจำลองรายได้-การออม-และการสะสมทรัพย์สินตามทฤษฎีวงจรชีวิต

แบบจำลองวงจรชีวิต เสนอการวิเคราะห์พฤติกรรมหารายได้ การบริโภค และการออม โดยคำนึงถึงวงจรชีวิต เริ่มจากเป็นเด็ก เข้าสู่วัยผู้ใหญ่และการทำงาน ท้ายที่สุดเป็นผู้สูงอายุ ทั้งนี้คนต้องเตรียมการออมตั้งแต่ในวัยทำงาน การออมเป็นเสมือน“ข้อต่อ”ที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจุบันกับอนาคต ตามหลักเหตุผล ทุกครัวเรือนจำเป็นต้องออมเงินไว้อย่างน้อยจำนวนหนึ่ง เพื่อเหตุผลหลายประการ หนึ่ง เป็นเงินสำรองเพื่อความไม่ประมาท เนื่องจากความไม่แน่นอนอาจจะเกิดขึ้น

ได้เสมอ รายได้อาจจะลดลงอย่างกะทันหันเพราะเหตุว่าตกงาน หรือเกิดความจำเป็นด้านการใช้จ่ายอย่างที่ไม่ถึงเพราะสาเหตุการเจ็บป่วย อุบัติเหตุ อุบัติภัย และภัยธรรมชาติ มีผู้เปรียบว่าเงินออมทำหน้าที่เป็นเสมือน “กันชน” (cushion, buffer) ช่วยให้ครัวเรือนไม่ต้องลดการใช้จ่ายตามปกติ ถ้าหากว่าปราศจากเงินออม—การใช้จ่ายบริโภคของครัวเรือนก็จะถูกตัดทอนลงทันทีเมื่อรายได้ที่ลดลงอย่างกะทันหัน ในแง่นี้เงินออมจึงเป็นเครื่องมือช่วยทำให้การบริโภคสม่ำเสมอ (หน้าที่ consumption smoothing) ดังอธิบายในหนังสือ *Understanding Consumption*, โดย Angus Deaton (1982) สอง บุคคลและครัวเรือนมีความจำเป็นต้องกันเงินออมไว้สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงดูตนเองในยามชรา เนื่องจากไม่ได้ทำงาน ขาดรายได้ หรือรายได้ลดลงอย่างมาก¹⁰ สาม คนเราต้องการจะเก็บเงินออมไว้ให้เป็นมรดกสำหรับลูกหลาน สี่ การที่มีเงินออมเป็นผลดีต่อบุคคล/ครัวเรือน กล่าวคือให้โอกาสในการพัฒนาตนเอง ผ่านการศึกษาเล่าเรียน (พัฒนาทุนมนุษย์) หรือเมื่อสบโอกาสที่จะลงทุน คนที่มีเงินออมก็มีทางเลือก แต่คนที่ขาดเงินออม—ขาดโอกาสและไม่มีหนทางเลือก เงินออมถูกนำไปจัดสรรเป็นทรัพย์สิน ซึ่งอาจจะจำแนกเป็นสองรูปแบบ คือ real asset ได้แก่ บ้าน ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง โรงงาน ฯลฯ และทรัพย์สินทางการเงิน ได้แก่ เงินฝากธนาคาร พันธบัตร หุ้น เป็นต้น

แบบจำลองวงจรชีวิต ตั้งข้อสันนิษฐานว่า บุคคลทุกคนมีความฉลาดและใช้หลักเหตุผลในการวางแผนชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับรายได้-การบริโภค (อีกนัยหนึ่งการออม)-และการสะสมทรัพย์สิน โดยคำนึงถึงอัตราประโยชน์ในระยะยาว ตลอดช่วงชีวิต (เช่น 80-90 ปี) ตัวแปรที่สำคัญในแบบจำลองประกอบด้วยรายได้ (Y_t) การบริโภค (C_t) การออม (S_t) และทรัพย์สินหรือความมั่งคั่ง (A_t) ทั้งสี่ตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เงินออมและความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นตามรายได้และตามอายุ (ในระหว่างวัยทำงาน) และสูงที่สุดเมื่อเกษียณจากการทำงาน ในช่วงปลายของชีวิตคนจะดึงเงินออมหรือขายทรัพย์สินมาใช้จ่ายดำรงชีวิต – ดังนั้นเงินออมและความมั่งคั่งลดลงเมื่อหลังอายุ 60 ปีหรือเลิกจากการทำงาน เมื่อสิ้นชีวิตจากโลกนี้ไปอาจจะมีทรัพย์สินเป็นมรดกให้ลูกหลาน - การสะสมของทรัพย์สิน (assets) เกิดขึ้นในหลายรูปแบบ เช่น บ้านและที่ดิน เงินฝาก ธนบัตร หุ้นและตราสารทางการเงิน ทั้งนี้มีตัวแปรหลายตัวซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลหรือครัวเรือน อาทิ

¹⁰ ทฤษฎี life-cycle consumption and saving ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 โดยศาสตราจารย์ Franco Modigliani นักเศรษฐศาสตร์อเมริกันเชื้อสายอิตาลี ต่อมาได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์จากผลงานค้นคิดทฤษฎีการออม ผู้สนใจโปรดศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้จาก Modigliani (1957, 1986) และ Deaton (1982) และ Vaughan (1988) เป็นต้น

เช่น อัตราดอกเบี้ย ซึ่งจูงใจให้ออมเพิ่มขึ้น (และลดการบริโภคในปัจจุบัน) อัตราเงินเฟ้อเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีผลจูงใจให้คนตัดสินใจเพิ่มหรือลดการบริโภคในปัจจุบัน ภาษีดอกเบี้ย ราคาหุ้นหรือราคาทองคำซึ่งเป็นทางเลือกอื่นๆ ความรู้สึกเสี่ยงภัยในสถานการณ์การเงินที่ผันผวน เป็นต้น แบบจำลองฯ ตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับอัตราการออมว่าแตกต่างกันตามกลุ่มอาชีพ เช่น บางอาชีพมีรายได้สูงแต่ช่วงเวลาการทำงานสั้น (เช่น นักกีฬาอาชีพ จำเป็นต้องอดออมในสัดส่วนที่สูง)

แบบจำลองคนเหลื่อมรุ่น¹¹ ใช้กรอบคิดคล้ายคลึงกับทฤษฎีวงจรชีวิต เริ่มจากความตระหนักว่า ทุกคนจะต้องผ่านชีวิต 3 วัยคือ วัยเด็ก วัยทำงาน และวัยชรา ดังนั้น ณ เวลาใดเวลาหนึ่งจะมีคน 3 รุ่นอยู่ด้วยกัน อาจจะมีส่วนน้อยที่อายุยืนยาว 90-100 ปี อาจจะเห็นเห็นหล่นโหล่น คำว่าหนึ่งรุ่นหมายถึงช่วงเวลา 25 ปีโดยประมาณ ในบทความนี้ของตั้งข้อสันนิษฐานว่า คนสามรุ่นดำรงชีพคาบเกี่ยวกัน รุ่นที่หนึ่งเรียกว่ารุ่นสูงวัย (ปู่ย่าตายาย) รุ่นที่สอง คนในวัยทำงาน (พ่อแม่) รุ่นที่สามเรียกว่ารุ่นลูก ใช้สัญลักษณ์ว่า O=old, V=working, Y=young แบบจำลองนี้เน้นความสัมพันธ์ข้ามรุ่นผ่านการถ่ายโอนรายได้และการช่วยเหลือกัน ในขณะที่เป็นเด็ก—ไม่มีรายได้ของตนเอง จึงต้องพึ่งพาเงินโอนและการช่วยเหลือจากพ่อแม่ (คนในวัยทำงาน) คนรุ่นสอง (วัยทำงาน) นับว่ามีรับผิดชอบสูงนอกจากเลี้ยงดูบุตร ยังต้องช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ ความจริงผู้สูงอายุบางส่วนสามารถพึ่งตนเองได้ มีความมั่งคั่งและทรัพย์สินที่สะสมมาในอดีต แต่สำหรับผู้สูงอายุจำนวนมากไม่ได้เก็บออมไว้อย่างพอเพียง ขาดรายได้หรืออาจมี--แต่ไม่พอเพียง นอกเหนือจากการพึ่งพาด้านเงินทองยังต้องพึ่งพาการช่วยเหลือที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น การดูแลสุขภาพ

เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ขอใช้สัญลักษณ์แทนตัวแปรสำคัญๆ พร้อมกับแสดงความเชื่อมโยงของตัวแปรด้วยสมการดังต่อไปนี้

รายได้ เกิดจากการทำงานเป็นพนักงานลูกจ้างรับเงินเดือน อีกส่วนหนึ่งคือรายได้จากทุน

$$(1)----- Y_t = w_t + rK_t$$

การออม เกิดจากรายได้หลังจากหักการบริโภคในปัจจุบัน

$$(2)----- S_t = (1 - \gamma) Y_t$$

¹¹ ผลงานชิ้นบุกเบิกที่ถือว่าเป็นคลาสสิกได้แก่ Paul A. Samuelson 1958 “An exact consumption-loan model of interest with or without the social contrivance of money,” *Journal of Political Economy*, 467-82. Henry Aaron (1966) “The social insurance model,” *Canadian Journal of Economics and Political Sciences*, 371-74. Perter A. Diamond 1965 “National debt in a neoclassical growth model,” *American Journal of Economics*, 1126-50.

การสะสมทรัพย์สิน ทรัพย์สินในปีปัจจุบัน เกิดจาก ทรัพย์สินในปีที่ผ่านมาที่เพิ่มขึ้นตาม อัตราผลตอบแทน (ดอกเบี้ยหรือเงินปันผล) บวกกับ การออมที่เกิดขึ้นใหม่ในรอบปี บวกกับ มรดกที่ได้รับถ่ายโอน และหักด้วยการถ่ายโอนรายได้หรือมรดกให้ลูกหลาน (ถ้ามี) ถ้าหากพิจารณาในแง่รูปแบบ การสะสมทรัพย์สินปรากฏในสองรูปแบบ คือ บ้าน ที่ดิน โรงงาน ยานพาหนะ สินค้าลงทุนถาวร ซึ่งเรียกว่า “ทรัพย์สินจริง” (real asset) รูปแบบที่สองคือทรัพย์สินทางการเงิน (financial asset) เช่น เงินฝากธนาคาร พันธบัตร หุ้น

$$(3)----- A_t = A_{t-1}(1+r) + S_t + I_t - B_t = RA_t + FA_t$$

การตัดสินใจโดยคำนึงถึงอรรถประโยชน์ อรรถประโยชน์ประกอบด้วยสองส่วนคือ ความพึงพอใจจากการบริโภค และความพึงพอใจจากการถือครองทรัพย์สิน

$$(4)----- \text{Maximize} \quad E \left[\int_0^{\infty} e^{-\pi t} U(C_t) dt + \int_0^{\infty} e^{-\pi t} V(rK_t) \right]$$

การตัดสินใจที่สำคัญของบุคคลตัวอย่างนี้คือ พฤติกรรมการบริโภค โดยเปรียบเทียบระหว่าง “การบริโภคในปัจจุบัน” กับ “การบริโภคในอนาคต” โดยคำนึงถึงค่าเสียโอกาส (อัตราดอกเบี้ย) การอดทนรอคอยอนาคต (สะท้อนในตัวแปร π)

$$U(C_t) = C_t^{(1-\varepsilon)} / (1-\varepsilon)$$

$$V(C_t) = B (w + rk)^{(1-\varepsilon)} / (1-\varepsilon)$$

สัญลักษณ์ที่ใช้มีความหมายดังนี้

Y = รายได้

w_t = รายได้อันเกิดจากการทำงาน ค่าจ้างและเงินเดือน

rk_t = รายได้จากทรัพย์สิน คือ ดอกเบี้ย ค่าเช่า เงินปันผล ค่าลิขสิทธิ์

A_{t-1} = ทรัพย์สิน ซึ่งจำแนกออกเป็นทรัพย์สินจริง (RA = real assets) กับ ทรัพย์สินทางการเงิน (FA=financial assets)

S_t = การออม

r = อัตราผลตอบแทนของทรัพย์สินหรือการลงทุน (อัตราดอกเบี้ย)

I_t = ทรัพย์สินที่รับถ่ายโอนหรือจากมรดก จากพ่อแม่ญาติพี่น้องหรือแหล่งอื่นๆ

B_t = ทรัพย์สินที่โอนเป็นมรดกให้ลูกหลาน

γ = ค่าสัมประสิทธิ์การบริโภค (average propensity to consume APC)

ε = intertemporal elasticity of substitution อัตราการทดแทนกันระหว่างการบริโภค ปัจจุบันกับการบริโภคในอนาคต ($\varepsilon > 0$)

สมการที่หนึ่ง สะท้อนรายได้ของครัวเรือนซึ่งอาจจะมาจากสองแหล่ง เงินเดือนค่าจ้าง และ ผลกำไรจากการประกอบการ ตัวห้อย t สะท้อนมิติพลวัต (เวลา)

สมการที่สอง หมายถึง การออมซึ่งกำหนดนิยามคือ รายได้หลังหักการบริโภค อัตราส่วนของการบริโภคซึ่งมีความสำคัญ สะท้อนในค่าสัมประสิทธิ์ γ

สมการที่สาม แสดงความสัมพันธ์ของทรัพย์สิน ซึ่งจะเท่ากับทรัพย์สินในปีที่ผ่านมาบวก ด้วยอัตราผลตอบแทนในรอบปี บวกกับการออมที่เกิดขึ้นในรอบปี บวกกับมรดกที่ได้รับ ลบด้วย การถ่ายโอนรายได้ข้ามรุ่น (intergenerational transfer) คือมรดกให้ลูกหลาน¹²

ในการวิเคราะห์นี้ สันนิษฐานว่าทรัพย์สินจำแนกออกเป็นสองรูปแบบ หนึ่ง บ้านและที่ดิน (รวมทั้งที่ดินที่ใช้อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน) ซึ่งเรียกรย่อว่า RA (real assets) สอง สินทรัพย์ทางการเงินที่เรียกรย่อว่า FA (financial assets) บ้านและที่ดินเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของทุกคน โดยทั่วไปทุกครัวเรือนต้องพยายามมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง แต่ถ้าเงินออมไม่พอ ก็อาจจะเช่าอยู่ เช่าซื้อ หรืออยู่กับพ่อแม่หรือญาติพี่น้องไปพลางก่อน การที่จะมีบ้านเป็นของตนเองนั้นไม่ง่าย

¹² L.J. Kotlikoff and J.H. Summers (1981) เสนอแนะว่า วงการเศรษฐศาสตร์พึงให้ความสนใจการถ่ายโอน รายได้ข้ามรุ่น พร้อมกับสนับสนุนให้จัดทำฐานข้อมูลที่สะท้อนถึง การให้มรดก (bequest) และการรับมรดก (inheritance) อย่างเอาใจจริงเอาใจ ผลงานวิจัยของสองท่านนี้ซึ่งได้ศึกษาการสะสมทรัพย์สินของครัวเรือนชาวอเมริกัน ให้ผลสรุปว่า ทรัพย์สินที่ถ่ายโอนจากรุ่นพ่อแม่เป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 80 ถ้าปราศจากการถ่ายโอนคนอเมริกันจะจนลงไปถึง 80% ทรัพย์สินที่สะสมด้วยตนเองตลอดช่วงระยะเวลาการทำงานเท่ากับร้อยละ 20 เท่านั้น ผลการศึกษาของสองท่านทำให้เกิด “วิวาทะ” ในวงการเศรษฐศาสตร์โดยการจัดประชุมเสวนาโดยมีนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของโลกมาร่วมนำเสนอบทความ หลังจากนั้นงานเขียนได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ โดยบรรณาธิการสองท่าน Kessler and Masson (1988) หนึ่งใน บทความโต้แย้งคือ Franco Modigliani ซึ่งเป็นผู้ค้นคิดทฤษฎีวงจรชีวิต แย้งว่าผลงานวิจัยของ Kotlikoff & Summers นั้น คลาดเคลื่อน พร้อมกับเสนอการคำนวณว่า ความมั่งคั่งที่เกิดจากการรับมรดกนั้น (wealth from bequest) น่าจะไม่เกินร้อยละ 20 อย่างมากที่สุดไม่เกินกว่าร้อยละ 50

นัก-เพราะว่ามูลค่าบ้านสูง (สูงกว่ารายได้หลายเท่าตัว) บุคคลโดยทั่วไปต้องออมเงินเป็นเวลานาน (หลายปี) กว่าจะมีเงินพอเพียงที่จะซื้อบ้าน สำหรับทรัพย์สินทางการเงิน นั้นสามารถจะเก็บออมได้ตามที่ต้องการ (กล่าวคือถ้าหากมีเงินน้อย--ก็ฝากเงินจำนวนน้อย เมื่อมีเงินมากขึ้นก็เพิ่มการออมได้ง่ายดายเท่าที่ต้องการ) การฝากถอนเงินหรือการซื้อขายพันธบัตรทำได้ง่ายกว่าการซื้อ/ขายบ้านและที่ดิน (จึงกล่าวกันว่ามิสภาพคล่องต่ำ)

Baranzini (1991, pp.16-17) อธิบายว่าในการศึกษาความมั่งคั่ง พร้อมกับเสนอแนะว่านักวิจัยควรจะให้ความสำคัญกับตัวแปรต่างๆดังนี้ กล่าวคือ

- ทุนดั้งเดิมของบุคคลหรือครัวเรือน (endowment)
- รายได้
- พฤติกรรมการบริโภคและการออม
- การสะสมทุนในช่วงชีวิตและข้ามรุ่น
- การถ่ายโอนมรดกให้กับลูกหลาน (propensities to leave a bequests)
- พลังการต่อรองของคนกลุ่มต่างๆ

3. การศึกษาเชิงประจักษ์และข้อสังเกตบางประการ

ฐานข้อมูลที่น่ามาใช้วิเคราะห์ในบทความนี้ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2549 ประกอบด้วยตัวอย่าง 44,918 ครัวเรือน จำนวนสมาชิกของครัวเรือนรวมกันเท่ากับ 145,513 คน ตัวแปรสำคัญที่จะให้ความสำคัญในงานวิจัยครั้งนี้คือ รายได้ของครัวเรือน การออมของครัวเรือน และการสะสมทรัพย์สินของครัวเรือนในรูปบ้านที่ดินและตราสารทางการเงิน ซึ่งจะนำคำนวณตัวแปรความมั่งคั่งต่อไป

เพื่อให้มีกรอบการวิจัยเชิงประจักษ์ ผู้เขียนตั้งข้อสันนิษฐานบางประการดังนี้

ข้อสันนิษฐานบางประการ

H1: รายได้อันเกิดจากการทำงาน เป็นลูกจ้างและพนักงาน แปรผันตามอายุ (อีกนัยหนึ่ง ประสิทธิภาพทำงาน และความผูกพันกับองค์กรนายจ้าง) โดยทั่วไปคนที่มีประสิทธิภาพทำงานยาวนานมักจะสัมพันธ์กับ ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (แต่ก็ไม่เสมอไป) แต่เมื่อแรงงานมีอายุเกินกว่าระดับ

หนึ่งก็ต้องพ้นจากการทำงาน หรือบางอาชีพต้องการพลังกำลังวังชา ดังนั้น จึงไม่เหมาะสมกับแรงงานที่สูงวัย (อายุเกินกว่า 50 ปีเป็นต้น)

ทฤษฎีวงจรชีวิตอธิบายว่ารายได้ของคนเราจะเพิ่มขึ้นในตอนแรก แต่การเพิ่มขึ้นนั้นจะลดน้อยลงเมื่อเกินกว่าระดับหนึ่ง (เช่น 50 ปี หรือ 55 ปี ซึ่งเกิดจากเหตุผลเช่น บางคนเลิกทำงาน สุขภาพไม่ดี) รวมถึงการลดลงของรายได้ในช่วงท้ายของชีวิต พฤติกรรมเช่นนี้มีนัยต่อการสะสมทรัพย์สินตามกลุ่มอายุ (*asset accumulation by age-cohort*) คือการเพิ่มขึ้นในอัตราลดลงในช่วงหนึ่ง และการลดลงในช่วงท้าย ซึ่งสะท้อนพลวัตรตามปกติ (ภายใต้ *stationary state*) หมายเหตุ อาจ会有ความผันผวนอื่นๆเช่นภาวะวิกฤติเศรษฐกิจซึ่งกระทบกับทุกคนในเวลาช่วงใดช่วงหนึ่ง

H2: การประกอบอาชีพอิสระ จำเป็นต้องมีทุนระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการค้านอกภาคการเกษตร การที่บุคคลจะตั้งตัวได้นั้นมักกินจะใช้เวลายาวนาน สิ่งที่จะประจักษ์จากข้อมูลคือในระยะแรกครัวเรือน (หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อย) มักมีฐานะยากจน การออมอาจจะติดลบ จำเป็นต้องกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายหรือเพื่อการลงทุน) สำหรับผู้ประกอบการ—การเข้าไปประกอบอาชีพใช้ทุนน้อยกว่า ปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือที่ดินและแรงงาน อุปสรรคที่จะเข้าไปประกอบอาชีพการเกษตรต่ำกว่าทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าประกอบอาชีพการเกษตรจะเป็นที่นิยม (*popular occupation*) เพราะจะต้องคำนึงถึงรายได้ ความเสี่ยง และวิถีชีวิต (แบบชนบท) ทางเลือกการประกอบอาชีพอื่นๆ ดังมีข้อสังเกตว่า เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ประสงค์จะสืบทอดอาชีพการเกษตร เพราะว่าดูเหมือนว่ายากจน ทำงานหนักแต่ไม่ได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่า

H3: การสะสมทุนมนุษย์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้บุคคล ทำให้มีโอกาสได้รับตำแหน่งหน้าที่การงานและความรับผิดชอบสูง ทั้งนี้การศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง (อุดมศึกษา) มีต้นทุนได้แก่ค่าเสียโอกาส (เนื่องจากเข้าสู่ตลาดแรงงานช้ากว่า) และต้นทุนการศึกษาเล่าเรียน (ค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าหนังสือ ค่าพาหนะ ฯลฯ)

H4: สถานภาพการทำงานของบุคคลและครัวเรือนที่แตกต่างกัน (*socio-economic class*) มีผลต่อความสัมพันธ์ต่อรายได้ – การออม – และการสะสมความมั่งคั่ง

H5 : ทุกครัวเรือนตระหนักถึงความจำเป็นต้องอดออม เพื่อเหตุฉุกเฉินและตระหนักว่าการออมมีคุณค่าและเป็น “ออฟชั่น” ที่ดี กล่าวคือ เมื่อสบโอกาสการลงทุน (ที่ดินหรือหุ้น) คนที่มีเงินออมสามารถจะลงทุนได้ทันที—แต่สำหรับคนที่ปราศจากเงินออมนั้น--แม้ว่าได้รับข้อเสนอการ

ลงทุนที่ดี ก็คงจะเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการ บุคคลและครัวเรือนเก็บออมไว้อีกส่วนหนึ่งเพื่ออนาคตระยะยาว กล่าวคือเพื่อให้จ่ายดำรงชีวิตหลังเกษียณจากการทำงาน อย่างไรก็ตามต้องยอมรับพฤติกรรมกรอมนั้น--มีความซับซ้อน หลากหลาย เป็นไปได้ที่ บุคคลสองคนซึ่งมีฐานะระดับเดียวกัน--แต่ว่าพฤติกรรมกรออมแตกต่างกันซึ่งในแบบจำลองเศรษฐศาสตร์ สะท้อนในค่าพารามิเตอร์ ϵ = *intertemporal elasticity of substitution* ถ้าหากกล่าวเป็นคำสามัญคือ การอดทนรอคอย นอกจากนี้ถ้าจะเป็นไปได้ว่า คนจำนวนหนึ่ง “ไม่คงเส้นคงวาในพฤติกรรมกรออม” (*time-inconsistency*) กล่าวคือ ครัวเรือนจำนวนมากมีความตั้งใจที่จะอดออมและสัญญากับตัวเอง แต่ในวันรุ่งขึ้นอาจจะไม่เคารพกติกาที่ตั้งเอาไว้ด้วยเหตุผลต่างๆ¹³

นิยามศัพท์

รายได้ของครัวเรือน ตามสำนักงานสถิติแห่งชาติ เกิดจากการรวมของรายได้ของสมาชิกครัวเรือน รายได้นี้ยังสามารถจำแนกตามแหล่ง กล่าวคือ เงินเดือนและค่าจ้าง รายได้จากการประกอบการเกษตร รายได้จากการประกอบการนอกภาคเกษตร รายได้จากทรัพย์สิน (ค่าเช่า ดอกเบี้ยเงินปันผล) รายได้จากเงินโอน

การออม หมายถึง รายได้ หัก ด้วย รายจ่ายการบริโภค

ทรัพย์สิน หมายถึง มูลค่าทรัพย์สินจากบ้านและที่ดิน ยานพาหนะ และมูลค่าตราสารทางการเงิน

ตารางที่ 1- 9 แสดงค่าสถิติเชิงพรรณนาจากฐานข้อมูล SES2549 ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นพร้อมกับข้อสังเกตและการอภิปรายผลดังนี้ ในตารางที่ 1 แสดงลักษณะการกระจายของการสุ่มตัวอย่างของครัวเรือนเป็นที่น่าสนใจว่าการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนในเขตเมือง สูงกว่าในเขตชนบท ทั้งนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับความสะดวกและต้นทุนการเก็บตัวอย่าง นอกจากนี้ก็อาจมีเหตุผลอื่น¹⁴

¹³ คำเรียกสามัญคือ ผัดวันประกันพรุ่ง (*procrastination*) ซึ่ง George Akerlof วิเคราะห์ว่าสะท้อนถึงความไม่คงเส้นคงวาของพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน พร้อมกับตั้งข้อสังเกตว่า การผัดวันประกันพรุ่งมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมกรออมของครัวเรือนจำนวนมาก

¹⁴ อีกนัยหนึ่ง ค่าเฉลี่ยในเขตเมืองสูงกว่าในชนบท ดังนั้น การสุ่มตัวอย่างครัวเรือนในเขตเมืองจึงต้องมีจำนวนมากกว่า

ตารางที่ 1 แสดงการกระจายของตัวอย่างครัวเรือน ตามภูมิภาค เมือง/ชนบท

หน่วย ครัวเรือน

ตัวอย่างครัวเรือนในฐานข้อมูล SES2549			
	เขตเมือง	ชนบท	รวม
1 กทม	2,762	0	2,762
2 ภาคกลาง	7,263	5,638	12,901
3 ภาคเหนือ	6,797	4,435	11,232
4 ภาคอีสาน	7,507	4,343	11,850
5 ภาคใต้	3,610	2,563	6,173
รวม	27,939	16,979	44,918

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ SES49

ตารางที่ 2 แสดงค่าสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรรายได้ การออม และทรัพย์สินของครัวเรือน จำแนกตามภูมิภาค เมือง/ชนบท โดยทั่วไปครัวเรือนในเขตเมืองมีสถานะเศรษฐกิจสูงกว่าในชนบท (ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลก) ทั้งนี้เป็นเพียงข้อสังเกตเบื้องต้น (หมายเหตุ การวิเคราะห์เชิงลึกที่ควบคุมปัจจัยอื่นๆ ให้เหมือนกัน โดยใช้แบบจำลองเศรษฐมิติจะกล่าวถึงในตอนต่อไป)

ตารางที่ 2 สถิติพรรณนา ตัวแปรรายได้เฉลี่ย การออม ทรัพย์สิน และขนาดครัวเรือน

หน่วย บาทต่อเดือน และ จำนวนคน ยกเว้นที่ระบุพิเศษ

รหัส ภูมิภาค	เมือง	ชนบท	
1 กทม	36855.28		รายได้
	10800.51		การออม
	2319.82		ทรัพย์สิน (พันบาท)
	3.16		ขนาดครัวเรือน
	1.79		จำนวนผู้มีรายได้
2 ภาคกลาง	23431.84	18778.27	รายได้
	5060.61	3471.89	การออม
	1113.16	977.11	ทรัพย์สิน (พันบาท)
	3.12	3.36	ขนาดครัวเรือน
	1.74	1.89	จำนวนผู้มีรายได้
3 ภาคเหนือ	19153.93	11314.71	รายได้
	3505.25	1422.66	การออม
	1081.42	609.56	ทรัพย์สิน (พันบาท)
	2.97	3.17	ขนาดครัวเรือน
	1.70	1.83	จำนวนผู้มีรายได้
4 ภาคอีสาน	20804.92	10123.56	รายได้
	4668.36	746.24	การออม
	1100.23	592.58	ทรัพย์สิน (พันบาท)
	3.34	3.60	ขนาดครัวเรือน
	1.83	2.02	จำนวนผู้มีรายได้
5 ภาคใต้	23314.48	17471.61	รายได้
	5102.94	3371.85	การออม
	980.83	826.26	ทรัพย์สิน (พันบาท)
	3.22	3.62	ขนาดครัวเรือน
	1.73	1.93	จำนวนผู้มีรายได้

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ SES49

หน่วย รายได้ การออม หมายถึง บาทต่อเดือน

ขนาดครัวเรือน และ จำนวนมีรายได้ หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตารางที่ 3 รายได้และทรัพย์สินของครัวเรือนจำแนกตามอายุของหัวหน้าครัวเรือน

กลุ่มอายุ ปี	จำนวนครัวเรือน	รายได้ของครัวเรือน		ทรัพย์สินของครัวเรือน	
		ค่าเฉลี่ย	ค่ามัธยฐาน	ค่าเฉลี่ย	ค่ามัธยฐาน
<25	1,721	12711.7	10397.0	181.485	40.0
26-30	2,491	16440.0	12948.0	447.911	95.0
31-35	3,607	19419.2	13215.0	698.989	288.0
36-40	5,147	19145.8	13286.0	802.782	375.0
41-45	5,712	20235.1	13604.0	966.675	455.0
46-50	6,003	22862.0	14464.0	1148.477	545.0
51-55	5,176	24245.7	14419.5	1320.918	600.0
56-60	4,318	22468.8	12539.5	1348.748	575.0
61-65	3,333	19119.1	10845.0	1363.591	575.0
66-70	2,826	17080.0	9604.0	1233.819	510.0
71-75	2,186	15696.0	8485.0	1185.222	475.0
71-80	1,449	14365.3	7862.0	1146.548	445.0
81-99	949	14162.7	7500.0	1163.805	435.0

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ SES49

หมายเหตุ หน่วยรายได้ บาท/เดือน

หน่วยทรัพย์สิน พันบาท

ตารางที่ 3 แสดงผลการคำนวณความสามารถหารายได้และทรัพย์สินของครัวเรือน-- จำแนกตามอายุของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งพบข้อสังเกตว่า แบบแผนการมีรายได้และครอบครองทรัพย์สินสอดคล้องกับคำอธิบายตามทฤษฎีวงจรชีวิต กล่าวคือ รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นตามอายุ (การทำงานและประสบการณ์ รวมทั้งแปรผันตามจำนวนสมาชิกครัวเรือน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้หารายได้เข้าครัวเรือน) พบว่า รายได้ของครัวเรือนมีสูงสุดเมื่ออายุระหว่าง 51-55 ปี ต่อจากนั้น ค่าเฉลี่ยรายได้จะลดลงอย่างชัดเจนซึ่งอาจจะเกี่ยวกับก่อนกำหนด

สำหรับตัวแปรทรัพย์สินนั้นมีลักษณะเพิ่มขึ้นและลดลง เพียงแต่ว่าแบบแผนของตัวแปรทั้งสองต่างกันพอสมควร กล่าวคือ ค่าเฉลี่ยของทรัพย์สินสูงสุดเมื่ออายุระหว่าง 61-65 ปี หลังจากนั้นเริ่มมีแนวโน้มลดลงอย่างช้าๆ ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหมายทางทฤษฎี คำอธิบายเสริม อาจจะ เป็นเพราะว่าผู้สูงอายุส่วนหนึ่งมีรายได้จากทรัพย์สิน ดอกเบี้ย ค่าเช่า ค่าลิขสิทธิ์ ดังนั้น ถึงแม้ว่าออกจากการทำงานไปแล้วยังคงมีรายได้ทุกเดือนทุกปี

ตารางที่ 4 แสดงผลเปรียบเทียบรายได้และสถานะทางเศรษฐกิจตามระดับการศึกษา พบว่าแบบแผนการกระจายสอดคล้องกับกรอบคิดทฤษฎีทุนมนุษย์ กล่าวคือ ผู้มีการศึกษาสูงสามารถจะ

ทำงานที่มีผลิตภาพสูง ดังนั้น มีรายได้สูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาดำ (หมายเหตุ การเปรียบเทียบเช่นนี้เป็นการวิเคราะห์อย่างง่ายโดยมิได้ควบคุมตัวแปรอื่นๆให้คงที่) ชื่อนาสังเกตอีกประการหนึ่งคือ หัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษามีอายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง (53.22 ปี) หมายถึงคนรุ่นใหม่ (เกิดหลัง พ.ศ. 2500) มีโอกาสการศึกษาเล่าเรียนมากกว่าคนรุ่นก่อน (ผู้ที่เกิดก่อน พ.ศ. 2500)

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบรายได้ การออม และทรัพย์สินของครัวเรือนจำแนกตามระดับการศึกษา

	สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา				
	รายได้ ครัวเรือน	การออมของ ครัวเรือน	ทรัพย์สิน	ขนาด ครัวเรือน	อายุของ หัวหน้าฯ
ค่าเฉลี่ย	14516.10	2313.27	770.01	3.42	53.22
ค่ามัธยฐาน	9962	480	375	3	52
ค่าต่ำ	-92022	-311563	5	1	11
ค่าสูง	2111623	2052506	81500	18	99
จำนวนครัวเรือน	26250	26250	26250	26250	26250
สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓					
ค่าเฉลี่ย	20969.47	4093.12	1082.65	3.13	43.41
ค่ามัธยฐาน	14377	1082	470	3	42
ค่าต่ำ	-8395	-123477	5	1	13
ค่าสูง	941350	854386	76120	14	90
จำนวนครัวเรือน	4583	4583	4583	4583	4583
สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖					
ค่าเฉลี่ย	24232.22	5016.84	1137.48	3.11	40.66
ค่ามัธยฐาน	17819.5	1618	535	3	40
ค่าต่ำ	-3214	-104754	5	1	16
ค่าสูง	1000000	962249	45200	12	93
จำนวนครัวเรือน	4698	4698	4698	4698	4698
สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษา					
ค่าเฉลี่ย	29424.66	5958.82	1552.83	2.94	40.75
ค่ามัธยฐาน	21806	2360	700	3	40
ค่าต่ำ	-38583	-151493	5	1	19
ค่าสูง	584428	546553	49000	11	90
จำนวนครัวเรือน	1599	1599	1599	1599	1599
สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี					
ค่าเฉลี่ย	41978.75	12311.29	2213.73	2.73	42.44
ค่ามัธยฐาน	31928.5	5349.5	1121.5	3	43
ค่าต่ำ	200	-293594	5	1	19
ค่าสูง	3404711	3225567	153500	13	89
จำนวนครัวเรือน	4428	4428	4428	4428	4428
สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปริญญาโท					
ค่าเฉลี่ย	59521.64	16739.50	3969.72	2.82	45.71
ค่ามัธยฐาน	50012.5	9970	1967.5	3	46

ค่าต่ำ	3380	-84827	5	1	24
ค่าสูง	530167	339824	85000	12	72
จำนวนครัวเรือน	514	514	514	514	514
สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปริญญาเอก					
ค่าเฉลี่ย	74347.52	21175.56	5699.76	2.44	51.20
ค่ามัธยฐาน	51208	9118	2740	2	51
ค่าต่ำ	8000	-14670	10	1	28
ค่าสูง	323167	99823	30360	7	79
จำนวนคน	25	25	25	25	25

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ SES49

หน่วย รายได้ บาทต่อเดือน
การออม บาทต่อเดือน
ทรัพย์สิน พันบาท
ขนาดครัวเรือน จำนวนคน
อายุของหัวหน้าครัวเรือน ปี

ตารางที่ 5 และ 6 แสดงการกระจายของรายได้และทรัพย์สินจำแนกตามสถานะการทำงาน
ของหัวหน้าครัวเรือนและตามแหล่งรายได้ กล่าวคือกลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพ
การเกษตร และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพนอกการเกษตร ตามลำดับ

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบรายได้ การออม และทรัพย์สิน จำแนกตามสถานการณทำงาน(work status)

	1 นายจ้าง				
	รายได้ ครัวเรือน	การออม ครัวเรือน	ขนาด ครัวเรือน	มูลค่า ทรัพย์สิน	อายุของ หัวหน้าฯ
ค่าเฉลี่ย	35921.8	13568.52	3.514428	2190.665	48.15622
ค่ามัธยฐาน	18920	2179.5	3	950	48
ค่าต่ำ	-38583	-311563	1	5	21
ค่าสูง	3404711	3225567	14	76120	85
จำนวนคน	3604	3604	3604	3604	3604
2 เจ้าของกิจการ					
ค่าเฉลี่ย	14322.37	2008.052	3.40088	804.7324	49.78633
ค่ามัธยฐาน	9890	394.5	3	433	49
ค่าต่ำ	-92022	-193455	1	5	16
ค่าสูง	1656629	1642727	16	42000	92
จำนวนคน	16142	16142	16142	16142	16142
3 ข้าราชการครอบครัวไม่มีค่าจ้าง					
ค่าเฉลี่ย	19077.1	4022.433	3.956614	1141.632	55.00847
ค่ามัธยฐาน	12602	580	4	565	55
ค่าต่ำ	-706	-66932	1	5	20
ค่าสูง	553712	472020	17	54490	88
จำนวนคน	945	945	945	945	945

4 ลูกจ้างรัฐบาล					
ค่าเฉลี่ย	32196.84	6799.637	2.975724	1455.93	44.02819
ค่ามัธยฐาน	26311	4055	3	835	45
ค่าต่ำ	-230	-292083	1	5	19
ค่าสูง	455283	307525	12	79000	77
จำนวนคน	5108	5108	5108	5108	5108
5 ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ					
ค่าเฉลี่ย	47734.89	14870.75	3.213303	2010.799	44.45413
ค่ามัธยฐาน	40401	8776.5	3	1202.5	45
ค่าต่ำ	2924	-151493	1	5	18
ค่าสูง	197642	137747	7	32300	69
จำนวนคน	436	436	436	436	436
6 ลูกจ้างเอกชน					
ค่าเฉลี่ย	17397.73	2679.162	3.048721	567.6095	40.38073
ค่ามัธยฐาน	12027	890	3	130	40
ค่าต่ำ	-688	-293594	1	5	14
ค่าสูง	1641165	1556378	14	136000	99
จำนวนคน	9852	9852	9852	9852	9852
7 สมาชิกกลุ่มสหกรณ์					
ค่าเฉลี่ย	18168	-4341.167	4.166667	2780.833	48.91667
ค่ามัธยฐาน	10113.5	-1210	3.5	692.5	52.5
ค่าต่ำ	2569	-61832	2	105	21
ค่าสูง	53400	22850	8	10500	62
จำนวนคน	12	12	12	12	12
8 แม่บ้าน					
ค่าเฉลี่ย	18010.02	3373.524	3.339859	1022.709	52.53725
ค่ามัธยฐาน	11251	456	3	435	54
ค่าต่ำ	471	-57839	1	5	16
ค่าสูง	922958	898362	13	67000	81
จำนวนคน	1839	1839	1839	1839	1839
9 นักศึกษา					
ค่าเฉลี่ย	10477.1	-1183.683	1.89521	164.4449	20.8024
ค่ามัธยฐาน	7928	-989	2	34	20
ค่าต่ำ	333	-22890	1	5	15
ค่าสูง	100433	73773	7	11000	84
จำนวนคน	334	334	334	334	334
10 ผู้สูงอายุ					
ค่าเฉลี่ย	14399.32	2358.456	3.27477	1130.787	73.30787
ค่ามัธยฐาน	8189	310	3	440	73
ค่าต่ำ	-1397	-136218	1	5	50
ค่าสูง	485900	423704	18	153500	99
จำนวนคน	4895	4895	4895	4895	4895
11 เจ็บป่วย พิการ					
ค่าเฉลี่ย	13139.27	2559.185	3.247059	680.9847	60.52605
ค่ามัธยฐาน	7891	155	3	300	60
ค่าต่ำ	151	-48819	1	5	25
ค่าสูง	786282	748782	11	15515	99
จำนวนคน	595	595	595	595	595
12 ระหว่างการหางานทำ					
ค่าเฉลี่ย	13720.95	-431.2632	2.815789	656	35.52632

ค่ามัธยฐาน	10473	189	2	182.5	29.5
ค่าต่ำ	3030	-20586	1	5	17
ค่าสูง	56118	12887	7	3465	59
จำนวนคน	38	38	38	38	38
13 วางงาน					
ค่าเฉลี่ย	19727.25	2329.301	3.179916	1347.245	50.26778
ค่ามัธยฐาน	12463	405	3	610	54
ค่าต่ำ	1169	-83768	1	5	15
ค่าสูง	176667	94286	11	21000	74
จำนวนคน	239	239	239	239	239
14 อื่นๆ					
ค่าเฉลี่ย	37007.39	11237.36	3.042353	2842.612	65.50941
ค่ามัธยฐาน	29365.5	7313	3	1617.5	64
ค่าต่ำ	284	-92539	1	5	39
ค่าสูง	456833	234120	10	63800	93
จำนวนคน	850	850	850	850	850
รวมทั้งสิ้น					
ค่าเฉลี่ย	19764.1	4046.5	3.256455	1036.83	49.88641
ค่ามัธยฐาน	12369	820	3	435	49
ค่าต่ำ	-92022	-311563	1	5	14
ค่าสูง	3404711	3225567	18	153500	99
จำนวนคน	44889	44889	44889	44889	44889

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ SES49

หน่วย รายได้ บาทต่อเดือน
การออม บาทต่อเดือน
ทรัพย์สิน พันบาท
ขนาดครัวเรือน จำนวนคน

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบรายได้ การออม และ ทรัพย์สินตามกลุ่มอาชีพ

กลุ่มผู้ใช้แรงงาน				
กลุ่มอายุ	ความถี่	อัตราการออม	รายได้	ทรัพย์สิน
<25	1,013	-0.05337	13149.6	111.21
26-30	1,608	0.02388	16285.3	302.21
31-35	1,888	0.01959	18827.5	517.82
36-40	2,237	0.00676	20475.2	697.60
41-45	2,351	0.03746	22345.6	857.37
46-50	2,421	0.09363	27579.3	1184.22
51-55	1,852	0.12597	31455.8	1487.94
56-60	1,236	0.13412	29806.5	1569.91
61-65	682	0.03480	23983.7	1370.24
66-70	566	0.07231	23676.6	1328.34
71-75	433	0.09635	22697.3	1231.22
76-80	264	0.09580	23612.5	1663.91
81-99	179	-0.46631	25520.6	1536.59
กลุ่มผู้ประกอบการ นอกภาคการเกษตร				
<25	116	-0.09651	23192.5	606.94
26-30	452	-0.14445	19443.9	768.41
31-35	818	0.02552	25561.7	1044.72
36-40	1,254	-0.03058	23478.0	1041.42
41-45	1,385	-0.04091	25405.1	1292.64
46-50	1,336	-0.00937	27155.8	1349.86
51-55	1,102	0.07393	28560.3	1420.06
56-60	824	0.08074	27038.9	1612.18
61-65	533	0.08639	25889.5	1537.13
66-70	368	0.01107	21865.2	1574.64
71-75	252	0.07900	27856.0	1956.92
76-80	141	0.06953	20379.0	1296.05
81-99	73	0.20712	25711.2	1711.54
กลุ่มครัวเรือนเกษตรกร				
<25	26	0.12707	12644.2	525.78
26-30	95	0.08190	11650.9	662.39
31-35	270	0.09487	20249.4	925.85
36-40	516	0.38594	15000.8	958.85
41-45	644	0.56407	16779.9	1094.87
46-50	630	0.52414	18073.4	1296.73
51-55	564	0.04275	20552.3	1555.87
56-60	418	0.15667	26412.4	1423.37
61-65	350	0.19664	20356.8	1509.45
66-70	260	0.34026	23249.4	1422.25
71-75	177	0.29871	15642.4	1524.10
76-80	95	0.07622	25802.4	1709.48
81-99	78	0.19791	11647.6	1861.05

ที่มา สำนักงานสถิติแห่งชาติ SES49 การคำนวณโดยผู้เขียน

หน่วย อัตราการออม สัดส่วนของการออมต่อรายได้
รายได้ บาทต่อเดือน
ทรัพย์สิน หนึ่งพันบาท
ความถี่ จำนวนครัวเรือน

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบความสามารถการออมของครัวเรือนตามชั้นรายได้

ชั้นรายได้	ความถี่	ทรัพย์สิน	รายได้	การออม	ขนาดครัวเรือน
1	3,487	374.26	3737.16	-2905.86	4.19
2	3,819	385.35	6028.46	-1498.30	3.83
3	4,002	424.12	7736.18	-1005.95	3.65
4	4,144	506.72	9464.07	-403.76	3.53
5	4,261	558.10	11432.29	293.69	3.43
6	4,344	698.00	13974.94	939.85	3.37
7	4,659	810.16	16519.78	1849.23	3.14
8	4,979	979.54	20404.45	3335.67	2.94
9	5,211	1432.41	27689.76	5855.37	2.81
10	6,012	3068.28	58019.20	23640.84	2.43

ชั้นรายได้	จำนวนผู้มีรายได้	อายุเฉลี่ยฯ	เขตชนบท	หัวหน้าครัวเรือนเพศหญิง
1	1.9659	52.72	0.6424	0.2813
2	1.8507	53.39	0.5627	0.3001
3	1.8138	52.58	0.5150	0.3256
4	1.8528	51.80	0.4660	0.3417
5	1.8688	51.07	0.4231	0.3426
6	1.8989	50.08	0.3713	0.3412
7	1.8635	48.73	0.3318	0.3254
8	1.8024	46.69	0.2717	0.3336
9	1.7674	46.66	0.2374	0.3381
10	1.6025	48.08	0.1740	0.3518

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ SES49 การคำนวณ โดยผู้เขียน

หมายเหตุ

หน่วย ทรัพย์สิน หมายถึง หนึ่งพันบาท

หน่วย รายได้ และ การออม บาทต่อเดือน

หน่วย ขนาดครัวเรือน ผู้มีรายได้ คน

หน่วย อายุของหัวหน้าครัวเรือน ปี

ตัวแปรหุ่น เขตชนบท แสดงสัดส่วน

ตัวแปรหุ่นหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิง แสดงสัดส่วน

ตารางที่ 8 แสดงการกระจายของทรัพย์สินพร้อมกับจำแนกวิธีการคำนวณ ซึ่งมีข้อสังเกตว่า มีความเหลื่อมล้ำของทรัพย์สินระหว่างครัวเรือนสูงมาก กล่าวคือ ชั้นรายได้ที่สิบ (รายได้สูงสุด) มี

ทรัพย์สินในครอบครองเกินกว่าครึ่งของความมั่งคั่งทั้งหมด ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) กรณีทรัพย์สินเท่ากับ 0.696 เปรียบเทียบกับค่าสัมประสิทธิ์ของรายได้เท่ากับ 0.516

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบการกระจุกตัวของทรัพย์สิน กับ การกระจุกตัวของรายได้

ชั้น ทรัพย์สิน	ความถี่ ครัวเรือน	ทรัพย์สิน บาท	บ้านและ ที่ดิน บาท	ที่ดิน การเกษตร บาท	ยานพาหนะ บาท	ตราสาร การเงิน บาท	รวม ทรัพย์สิน ตามชั้น ล้านบาท	ร้อยละ ของยอด รวม
1	4,624	21906.9	5066.0	449.7	8504.1	8504.1	101.3	0.0022
2	4,447	74887.1	34302.4	4110.5	20696.2	20696.2	333.0	0.0072
3	4,304	153349.7	85648.0	19077.0	30277.9	30277.9	660.0	0.0142
4	3,991	270505.2	146277.8	49431.5	48937.8	48937.8	1079.6	0.0232
5	4,107	387342.9	200043.9	79593.9	71071.3	71071.3	1590.8	0.0342
6	4,086	549129.4	278020.5	117004.8	103724.8	103724.8	2243.7	0.0482
7	4,320	724962.4	356349.0	157410.1	146770.5	146770.5	3131.8	0.0673
8	4,574	988706.8	484878.1	203685.3	198672.0	198672.0	4522.3	0.0972
9	4,951	1469399.0	727766.7	300467.5	276373.6	276373.6	7275.0	0.1563
10	5,514	4644329.0	2186809.0	982471.2	536284.2	536284.2	25608.8	0.5502
รวม	44,918						46546.5	1.0000

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

4. การวิเคราะห์สถานการณ์สมมติ นโยบายการคลังเพื่อสังคม¹⁵

การวิเคราะห์ในส่วนต่อไป ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาต้นทุนทางด้านการคลังที่สัมพันธ์กับมาตรการกำจัดความยากจนและการสร้างหลักประกันทางสังคมให้ผู้สูงอายุที่ฐานะยากจน และแรงงานนอกระบบ มาตรการทั้งสามที่จะนำมาวิเคราะห์นี้อาจจะใช้คำเรียกรวมๆว่า “มาตรการการคลังเพื่อสังคม” โดยอาศัยสถานการณ์สมมติ ประกอบกับหลักฐานเชิงประจักษ์ตามที่ได้รายงานในตอนต้น

P1: นโยบายช่วยเหลือคนจนให้มีรายได้เหนือเส้นความยากจน

ข้อสมมติ ในบทความนี้ผู้เขียนกำหนดให้เส้นความยากจนเท่ากับ 1,500 บาทต่อเดือนต่อคน จากตัวเลขนี้สามารถคำนวณโดยคูณตัวแปรจำนวนสมาชิก จะได้ “รายได้ระดับวิกฤต” (Y^*) คือ

¹⁵ มีผลงานวิชาการโดยเพื่อนนักวิชาไทยหลายท่านที่เสนอการวิเคราะห์นโยบายการคลังเพื่อสังคมและช่วยเหลือคนจน อาทิเช่น มัทนา พานิชรัมย์ (2550) วรพรรณ ชาญด้วยวิทย์ (2550) เกียรติพงศ์ และคณะ (2550) ชัยสิทธิ์ อนุชิตวรวงศ์ (2550) และ นฤมล นิราทร (2550) เป็นต้น

รายได้ขั้นต่ำที่ควรจะเป็น นำตัวแปรนี้ไปเปรียบเทียบกับรายได้ตามสภาพเป็นจริง (Y) ของแต่ละครัวเรือน และได้ตัวแปรหุ่น ที่สะท้อนครัวเรือนที่ยากจน

$$\text{Dummy} = 0 \text{ ถ้า } y > y^*$$

$$\text{Dummy} = 1 \text{ ถ้า } y \leq y^*$$

จากตัวอย่างครัวเรือนใน SES49, พบว่า มีสัดส่วนครัวเรือน 21.67% ที่ตกสภาวะได้เส้นความยากจน¹⁶ (หมายเหตุ สัดส่วนนี้สูงกว่าการคำนวณของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เนื่องจากการกำหนดนิยามที่ต่างกัน เส้นยากจนที่เป็นฐานการคำนวณครั้งนี้สูงกว่า ซึ่งอาจจะรวม near poor หากอิงค่านิยามของสภาพพัฒนาฯ)

อมาตยา เซ็น (Amartya Sen) ได้เสนอตัวชี้วัดเพื่อปิดช่องว่างความยากจน (poverty gap measure) เพื่อสะท้อนความรุนแรงของความยากจน (ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละครัวเรือน) แทนที่จะใช้การวัดจำนวนครัวเรือนยากจน (head-count poverty measure) ข้อดีของตัวชี้วัดนี้คือ สามารถสะท้อนถึงต้นทุนทางการคลังของสังคมในการปิดช่องว่างความยากจน

T1: การถ่ายโอนรายได้จากครัวเรือนไม่ยากจน—เพื่อช่วยเหลือคนจน ผลการคำนวณแสดงว่า การเก็บภาษีจากครัวเรือนกลุ่มไม่ยากจนร้อยละ 3.16 จะได้ทรัพยากรทางการคลังมากพอเพียงพอที่จะนำไปช่วยเหลือคนจน กล่าวคือ ถ่ายโอนรายได้ให้ครัวเรือนยากจนพ้นเส้นความยากจน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับมาตรการเช่นนี้ เนื่องจากจะมีครัวเรือนจำนวนหนึ่งซึ่งใกล้เส้นความยากจนจะมีรายได้ลดลง – ตกลงไปใต้เส้นความยากจน ซึ่งจะขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของนโยบาย

T2: การถ่ายโอนรายได้จากครัวเรือนรวย เพื่อช่วยเหลือคนจน ผลการคำนวณพบว่า การเก็บภาษีจากกลุ่มครัวเรือนที่รายได้เท่ากับ 20,000 บาท/เดือนขึ้นไป (ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 24.48 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด) หมายถึงการจัดเก็บภาษี (จากสภาพเดิมที่มีอยู่แล้ว) ร้อยละ 4.77¹⁷ ก็พอเพียงพอที่จะช่วยให้ครัวเรือนคนจนพ้นจากเส้นความยากจน เงินโอนต่อ

¹⁶ ตามฐานข้อมูล SES49 ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนมีจำนวน 9,733 ครัวเรือน เปรียบเทียบกับจำนวนทั้งสิ้น 44,918 ครัวเรือน ในกลุ่มยากจนนั้นมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 3,059.14 บาทต่อเดือน

¹⁷ ฐานข้อมูล SES49 ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนมีจำนวน 9,733 ครัวเรือน เปรียบเทียบกับครัวเรือนที่มีรายได้เท่ากับหรือมากกว่า 20,000 บาท/เดือน มีจำนวนทั้งสิ้น 10,996 ครัวเรือน ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 43,832.10 บาทต่อเดือน

หมายเหตุ การวิเคราะห์นี้หมายถึงการขับเคลื่อนมาตรการสองแบบ คือ การถ่ายโอนรายได้ผ่านภาษีและรายจ่ายภาครัฐ (redistributive taxation and government spending) โดยที่สันนิษฐานว่าไม่มีการรั่วไหลของภาษีหรือรายจ่าย นอกจากนี้สมมติว่าไม่มีค่าใช้จ่ายการจัดเก็บหรือการบริหารด้านรายจ่ายเท่ากับศูนย์

P2: นโยบายสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน

ข้อสมมติ จากฐานข้อมูลนี้พบว่าร้อยละ 13.5 ของบุคคลในตัวอย่างทั้งสิ้น (146,513 คน ใน 44,918 ครัวเรือน) เป็นผู้สูงอายุ (กำหนดนิยามหมายถึงผู้มีอายุเท่ากับหรือมากกว่า 60 ปี) พร้อมกับตั้งข้อสันนิษฐานว่า ร้อยละ 50 ของผู้สูงอายุมีฐานะยากจน การช่วยเหลือในลักษณะเงินสงเคราะห์ (เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ) ทั้งนี้โดยคำนวณสองแบบ คือ ก) เบี้ยยังชีพ 1,000 บาทต่อเดือนต่อคน และ ข) เบี้ยยังชีพ 1,500 บาทต่อเดือนต่อคน การถ่ายโอนรายได้จากกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้เท่ากับหรือสูงกว่า 20,000 บาท/เดือน

ผลการคำนวณ ในกรณีแรก ภาระภาษีเท่ากับ 2.06% และกรณีที่สองเท่ากับ 3.09%

หมายเหตุ การวิเคราะห์นี้หมายถึงการใช้มาตรการสองแบบ คือ การโอนรายได้ผ่านกระบวนการภาษี (redistributive tax) และการจัดสรรรายจ่ายงบประมาณที่มีเป้าหมายเพื่อผู้สูงอายุที่ยากจน (targeting for the poor & elderly population) โดยไม่มีการรั่วไหลและสมมติว่าค่าใช้จ่ายการจัดเก็บหรือการบริหารรายจ่ายเท่ากับศูนย์

P3: นโยบายกระตุ้นการออมและเตรียมการบำนาญภาคประชาชน

ข้อสมมติ จากข้อมูลสถิติภูมิหลายแหล่งพอจะอนุมานว่า สองในสามของประชากรในวัยทำงาน (อายุเท่ากับ 15 หรือสูงกว่าจนถึง 60 ปี) ในประเทศไทยขาดหลักประกันทางสังคม กลุ่มที่มีหลักประกันนั้นประกอบด้วยข้าราชการของพนักงานของภาครัฐ แรงงานในระบบประกันสังคมส่วนที่เหลือ เช่น เกษตรกร แรงงานรับจ้าง ผู้ประกอบอาชีพอิสระ ผู้ประกอบการขนาดย่อย ฯลฯ ขาดหลักประกันทางสังคม

มาตรการที่เสนอคือ การจัดระบบประกันสังคมในภาคประชาชน ทั้งนี้มีทางเลือกหลายรูปแบบ อาทิเช่น กองทุนสัจจะออมทรัพย์และสวัสดิการภาคประชาชน (ซึ่งคาดว่าจะสอดคล้องกับสภาพสังคมชนบท) หรือการจัดตั้งกลุ่มบำนาญตามอาชีพ (occupational pension groups ซึ่งคาดว่าจะสอดคล้องกับสภาพสังคมเมือง) โดยเสนอแนะให้สมาชิกของกองทุนฯ ออมเงินระยะยาวระหว่าง

วัยทำงาน คิดเป็นสัดส่วนของรายได้ เช่น ร้อยละ 3 ของรายได้ และมีมาตรการเสริมจากภาครัฐ กล่าวคือ รัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมทบเงินออม เพื่อสร้างแรงจูงใจ ดังนั้นมีบัญชีการออมสะสมสองบัญชี บัญชีแรกอยู่ในความดูแลของกองทุนภาคประชาชน บัญชีที่สองเป็นบัญชีการออมที่ภาครัฐเดิมให้ จึงเรียกการอุดหนุนเช่นนี้ว่าเป็นการออมพันธมิตร (partnership saving)

จากการคำนวณรายได้ของแรงงานนอกระบบ (ไม่อยู่ในประกันสังคม) พบว่า ค่าเฉลี่ยการออมร้อยละ 3 ต่อคนทำงาน เท่ากับ 222 บาท สมมติว่า รัฐบาลให้การอุดหนุนโดยเติมเงินออม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 150 บาทต่อเดือนต่อคน) ซึ่งหมายถึง อัตราการสมทบจะเท่ากับ 60:40 โดยประมาณ $[150 / (150+222)]$ โดยนัยนี้ภาครัฐจะต้องเร่งรัดการจัดเก็บภาษีเพิ่มขึ้น

ผลการคำนวณ ตามสถานการณ์สมมตินี้ ภาระภาษีจากกลุ่มครัวเรือนรายได้สูงจะเพิ่มขึ้น 2.5% โดยประมาณ

5. สรุป

การสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการกระจายความมั่งคั่งในประเทศไทยเป็นภารกิจที่ท้าทาย ซึ่งหากทุกฝ่ายร่วมมือกันทำงานวิจัยอย่างจริงจัง น่าจะเป็นพัฒนาการก้าวสำคัญ และเป็นการสานต่อจากผลงานวิจัยบุกเบิกของนักเศรษฐศาสตร์รุ่นก่อนหน้า¹⁸ บทความนี้มีได้ตั้งเป้าหมายอย่างทะเยอทะยาน เพียงแต่ต้องการเรียบเรียงความรู้จากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และแบบจำลองที่เกี่ยวข้องความมั่งคั่ง ต่อจากนั้นได้รวบรวมข้อมูลสนเทศที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูลสำคัญที่นำมาใช้ในทีนี้คือผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ การสำรวจในปี 2549 นำมาสร้างเป็นตัวแปรความมั่งคั่ง พร้อมกับวิเคราะห์แบบแผนการสะสมความมั่งคั่งตามกลุ่มอายุ (ของหัวหน้าครัวเรือน) ตามกลุ่มอาชีพ และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายทรัพย์สิน สูงกว่าการกระจายรายได้ – ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลก เนื่องจากผลลัพธ์สอดคล้องกับทฤษฎีและผลงานวิจัยที่ดำเนินการในประเทศพัฒนาแล้วหลายแห่ง การค้นคว้าอีกส่วนหนึ่งโดยใช้แบบจำลองเศรษฐกิจเพื่อทดสอบความสัมพันธ์กับ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษา อาชีพและสถานะการทำงาน สภาพ

¹⁸ ผู้เขียนนึกถึงรุ่นพี่นักเศรษฐศาสตร์ที่มีผลงานค้นคว้าเกี่ยวกับการกระจายรายได้ในประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา อาทิเช่น เอื้อย มีสุข เมธี ครองแก้ว ไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์ เกริกเกียรติ์ พิพัฒน์เสรีธรรม เป็นต้น

เมือง/ชนบท พร้อมกับแสดงผลประมาณการตัวแปร รายได้ของครัวเรือน การออม และความมั่งคั่ง พร้อมอภิปรายว่านักวิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์สถานการณ์สมมติโดยควบคุมตัวแปรอื่นๆ คงที่

การวิเคราะห์ในส่วนหลังเพื่อตอบคำถามเชิงนโยบาย (การคลังเพื่อสังคม) โดยกำหนด โจทย์ว่ารัฐบาลประสงค์จะขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อ ก) ทำให้ครัวเรือนยากจนมีรายได้เหนือ เส้นความยากจน ข) การจัดสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีฐานยากจน และ ค) การสนับสนุน ให้เกิดระบบหลักประกันสังคมในกลุ่มแรงงานนอกระบบ กล่าวคือ สนับสนุนให้มีกองทุนออม ทรัพย์หรือกองทุนบำนาญตามกลุ่มอาชีพ โดยให้สมาชิกสมทบเงินเข้ากองทุนฯ และภาครัฐสมทบ เพิ่มเติม มาตรการการคลังเพื่อสังคมซึ่งเป็นสถานการณ์สมมตินี้จะทำให้เกิดต้นทุนทางการคลังคิด เป็นมูลค่าเท่าใด พร้อมกับสมมติว่าภาครัฐจำเป็นต้องเก็บภาษีเพิ่มขึ้นจากครัวเรือนที่ร่ำรวย (ชั้น รายได้ที่ 8-9-10) พบว่า ภาระภาษีจะเพิ่มขึ้นเท่ากับ 2.5 – 5% ของรายได้ของครัวเรือนคนรวย ต่อจากนั้นแสดงข้ออภิปรายว่า ภาระภาษีมักมีความเป็นไปได้และไม่สูงจนเกินไป (หมายเหตุ การ กล่าวเช่นนี้อิงวิจารณ์งานส่วนตัว และการประเมินคุณค่า จึงขอเตือนให้ผู้อ่านพิจารณาอย่าง ระมัดระวัง) การทำตัวเลขเหล่านี้ขึ้นมาเป็นการทำหน้าที่ของนักวิชาการเพื่อสื่อสารว่า มาตรการ ถ่ายโอนรายได้เพื่อช่วยทำให้เกิดการช่วยเหลือคนจนหรือให้มีหลักประกันทางสังคมนั้น อยู่ในวิสัย ที่เป็นไปได้และไม่ใช่วิธีมาตรการที่รุนแรง (หมายถึงจะทำให้คนรวย กลายเป็นคนจน)

ท้ายที่สุดผู้เขียนอภิปรายว่า การผลักดันนโยบายสาธารณะมาตรการคลังเพื่อสังคมเป็นเรื่อง ที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าคนใดคนหนึ่ง ผู้เขียนยึดถือคติการทำงานว่านักเศรษฐศาสตร์ควรจะถนัดที่ตน ถนัดโดยเน้นการทำงานวิชาการเพื่อขยายพรมแดนแห่งความรู้ พร้อมกับเสนอหนทางเลือกที่ดีกว่า นักวิชาการเป็นส่วนหนึ่งของ “ทฤษฎีสามเหลี่ยมเข็มนาฬิกา” เมื่อทำงานวิจัยและค้นพบความจริง บางประการ หรือพบประเด็นนโยบายสาธารณะที่น่าสนใจก็สมควรจะเผยแพร่ในวงกว้างให้ ประชาชนให้เกิดการวิพากษ์และตักตักทางความคิด ต่อจากนั้นขยายความต่อให้สื่อมวลชนฝ่าย การเมืองและนิติบัญญัติ การปฏิรูปทางสังคม (ซึ่งเปรียบเสมือนการเข็มนาฬิกาที่ว่ายากเย็นและ หนักหน่วง) สามารถจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีความรู้และสังคมพร้อม

เอกสารอ้างอิง

เกียรติพงศ์ อริยปรัชญา วิชาสัทกฤษณ์ สีนสวัสดิ์ และนลิน ฉัตรโชติธรรม 2550 “ความมั่งคั่งและหนี้สินครัวเรือนไทย การบริหารความเสี่ยงและการเข้าถึงบริการทางการเงิน” สัมมนาวิชาการประจำปี ธนาคารแห่งประเทศไทย

ชัยสิทธิ์ อนุชิตวรวงศ์ 2550 “โอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งเงินเชื่อกับการลดปัญหาความยากจน” บทความเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนา และ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

นฤมล นิราทร 2550 “แรงงานนอกระบบและนัยต่อรัฐสวัสดิการ” บทความเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนา และ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

มัทนา พานานิรามย์ 2550 “การเปลี่ยนแปลงในวิธีการปีดงบาดคุณรายได้ของคนไทย และนัยต่อการเข้าสู่รัฐสวัสดิการ” บทความเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนา และ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์ 2550 “คนไทยพร้อมจะจ่ายค่ารัฐสวัสดิการหรือ?” บทความเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนา และ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

Atkinson, A.B. 1971 “The distribution of wealth and the individual life cycle,” *Oxford Economic Papers*, pp.239-54.

Atkinson, A.B. and A.J. Harrison 1978 *Distribution of Personal Wealth in Britain*, Cambridge: Cambridge University Press.

Baranzini, Mauro 1991 *A Theory of Wealth Distribution and Accumulation*, Oxford: Clarendon Press.

Bevan, D.L. 1979 “Inheritance and the distribution of wealth,” *Economica*, pp.381-402.

- Blinder, A.S. 1973 "A model of inherited wealth," *Quarterly Journal of Economics*, pp.608-26
- Cornia, Giovanni Andrea ed. *Pro-Poor Macroeconomics: Potentials and Limitations*, United Nations Research Institute for Social Development, New York: Palgrave Macmillan.
- Gottschalk, Peter and Timothy M. Smeeding 1997 "Cross-national comparisons of earnings and income inequality," *Journal of Economic Literature*, 35 (June), 633-87. Also in Nicolas Barr ed. 2001 *Economic Theory and the Welfare State, Vol. 2*, Edward Elgar, pp.527-58.
- Kalecki, J. 1971 *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kessler, Denis and Andre Masson 1988 "Wealth distributional consequences of life cycle models," in Denis Kessler and Andre Masson eds. *Modelling the Accumulation and Distribution of Wealth*, Oxford: Clarendon Press, pp.287-318.
- Kotlikoff, L.J. and L.H. Summers 1981 "The role of intergenerational transfers in aggregate capital accumulation," *Journal of Political Economy*, 706-32.
- Modigliani, F. and R.E. Brumberg 1954 "Utility analysis and the consumption function: an interpretation of cross-section data," in K.K. Kurihara ed. *A Post Keynesian Economics*, London: Allen and Unwin.
- Modigliani, Franco 1986 "Life cycle, individual thrift, and the wealth of nations," *American Economic Review*, 76: 297-313.
- Modigliani, Franco 1988 "Measuring the contribution of intergenerational transfers to total wealth: conceptual issues and empirical findings," in Denis Kessler and Andre Masson eds. *Modelling the Accumulation and Distribution of Wealth*, Oxford: Clarendon Press, pp.21-52.
- Stiglitz, J.E. 1969 "Distribution of income and wealth among individuals," *Econometrica*, pp.382-97.

Tomes, N. 1982 "On the intergenerational savings function," Oxford Economic Papers, pp.108-34.

Vaughan, Richard 1988 "Distributional aspects of the life cycle theory of saving," in Denis Kessler and Andre Masson eds. *Modelling the Accumulation and Distribution of Wealth*, Oxford: Clarendon Press, pp.193-235.

Wolff, Edward N. 1996 "International comparisons of wealth inequality," Review of Income and Wealth, 42(4): 433-450. Also in Nicolas Barr ed. 2001 *Economic Theory and the Welfare State, Vol. 2*, Edward Elgar, pp.582-600.

ภาคผนวก

ตารางที่ 10 ผลประมาณการแบบจำลองฯ ตัวแปรตาม รายได้ของครัวเรือน

Number of obs	=	44889				
F(35, 44853)	=	206.43				
Prob > F	=	0				
R-squared	=	0.1387				
Adj R-squared	=	0.1381				
Root MSE	=	35615				
Hinc	Coef.	Std. Err.	T	P>t	[95% Conf.	Interval]
Age	990.943	77.555	12.78	0.00	838.933	1142.952
Agesq	-7.378	0.757	-9.75	0.00	-8.862	-5.895
Earn	6350.791	190.581	33.32	0.00	5977.250	6724.333
Female	-314.962	386.040	-0.82	0.42	-1071.607	441.682
_lreg_2	-11054.150	802.074	-13.78	0.00	-12626.230	-9482.071
_lreg_3	-16215.150	821.407	-19.74	0.00	-17825.130	-14605.180
_lreg_4	-16204.860	812.807	-19.94	0.00	-17797.970	-14611.740
_lreg_5	-13226.960	910.154	-14.53	0.00	-15010.880	-11443.040
_larea_2	-818.514	934.696	-0.88	0.38	-2650.534	1013.507
_lregXar~2_2	-1403.078	1119.284	-1.25	0.21	-3596.894	790.738
_lregXar~3_2	-1668.944	1150.524	-1.45	0.15	-3923.990	586.102
_lregXar~4_2	-2927.496	1149.177	-2.55	0.01	-5179.903	-675.090
Edu_primary	2215.826	733.911	3.02	0.00	777.349	3654.304
Edu_lowsecondary	9891.853	911.905	10.85	0.00	8104.504	11679.200
Edu_uppersec1	13570.890	927.224	14.64	0.00	11753.510	15388.260
Edu_uppersec2	18978.180	1183.464	16.04	0.00	16658.570	21297.790
Edu_univ1	31035.510	988.143	31.41	0.00	29098.740	32972.290
Edu_univ2	46374.690	1797.397	25.80	0.00	42851.760	49897.620
Edu_univ3	60480.030	7173.796	8.43	0.00	46419.270	74540.790
_lworkstat_2	-16886.710	665.989	-25.36	0.00	-18192.060	-15581.360
_lworkstat_3	-17340.840	1313.952	-13.20	0.00	-19916.210	-14765.470
_lworkstat_4	-9255.685	940.411	-9.84	0.00	-11098.910	-7412.463
_lworkstat_5	6861.778	1888.580	3.63	0.00	3160.130	10563.430
_lworkstat_6	-11717.880	837.633	-13.99	0.00	-13359.660	-10076.110
_lworkstat_7	-12575.780	10302.580	-1.22	0.22	-32769.020	7617.460
_lworkstat_8	-5436.975	1109.668	-4.90	0.00	-7611.943	-3262.007
_lworkstat_9	-9013.742	2210.199	-4.08	0.00	-13345.770	-4681.714
_lworksta~10	-8617.702	994.788	-8.66	0.00	-10567.500	-6667.901
_lworksta~11	-10026.910	1621.102	-6.19	0.00	-13204.300	-6849.527
_lworksta~12	-12106.640	5830.313	-2.08	0.04	-23534.150	-679.131
_lworksta~13	-5998.590	2411.241	-2.49	0.01	-10724.660	-1272.517
_lworksta~14	-942.104	1478.117	-0.64	0.52	-3839.239	1955.031
dum_w	-868.593	538.995	-1.61	0.11	-1925.031	187.847
dum_nf	7235.085	541.604	13.36	0.00	6173.532	8296.637
dum_f	5250.392	667.277	7.87	0.00	3942.518	6558.266
_cons	-5024.311	2317.729	-2.17	0.03	-9567.100	-481.522

สัญลักษณ์ที่ใช้มีความหมายดังต่อไปนี้

ตัวแปรตาม hinc หมายถึง รายได้ของครัวเรือน

ตัวแปรอิสระ

- age และ agesq หมายถึง อายุ และ อายุยกกำลังสอง
- earn จำนวนสมาชิกที่ทำงานและมีรายได้
- female หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศหญิง
- reg ตัวแปรหุ่น รหัสภูมิภาค
- area ตัวแปรหุ่น เมือง/ชนบท
- dum_w ตัวแปรหุ่น ครัวเรือนที่มีรายได้ส่วนใหญ่จากค่าจ้างเงินเดือน
- dum_nf ตัวแปรหุ่น ครัวเรือนที่มีรายได้ส่วนใหญ่จากการประกอบการนอกภาค
การเกษตร
- dum_f ตัวแปรหุ่น ครัวเรือนที่มีรายได้ส่วนใหญ่จากการประกอบการในภาค
การเกษตร
- ed* ตัวแปรหุ่นที่สะท้อนระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ระดับ
ประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษาตามลำดับ
- workstat ตัวแปรหุ่นที่สะท้อนสถานภาพการทำงานของหัวหน้าครัวเรือน

ตารางที่ 11 ผลประมาณการแบบจำลองฯ ตัวแปรตาม การออมของครัวเรือน

Number of obs	44889					
F(37, 44851)	10298.49					
Prob > F	0					
R-squared	0.8947					
Adj R-squared	0.8946					
Root MSE	10709					
Save	Coef.	Std. Err.	T	P>t	[95% Conf.	Interval]
Hinc	0.6878	0.0023	299.76	0.00	0.6833	0.6923
Incsq	1.0800E-07	1.2000E-09	89.56	0.00	0.0000	0.0000
Age	-288.0391	23.4813	-12.27	0.00	-334.0628	-242.0155
Agesq	2.4970	0.2291	10.90	0.00	2.0480	2.9460
Size	-1376.6990	33.5608	-41.02	0.00	-1442.4790	-1310.9200
Female	432.1425	116.4209	3.71	0.00	203.9555	660.3295
_lreg_2	2741.1920	242.5510	11.30	0.00	2265.7880	3216.5960
_lreg_3	4461.3780	249.3700	17.89	0.00	3972.6080	4950.1470
_lreg_4	5606.7360	247.0318	22.70	0.00	5122.5490	6090.9220
_lreg_5	3910.8760	275.2192	14.21	0.00	3371.4420	4450.3110
_larea_2	333.8402	281.1710	1.19	0.24	-217.2597	884.9400
_lregXar~2_2	468.6687	336.5723	1.39	0.16	-191.0187	1128.3560
_lregXar~3_2	1004.7740	345.9944	2.90	0.00	326.6190	1682.9290
_lregXar~4_2	745.8998	345.5889	2.16	0.03	68.5397	1423.2600
Edu_primary	-1434.8510	220.7794	-6.50	0.00	-1867.5820	-1002.1190
Edu_lowsecondary	-4063.9130	275.1379	-14.77	0.00	-4603.1880	-3524.6380
Edu_uppersec1	-5147.6730	280.3783	-18.36	0.00	-5697.2190	-4598.1270
Edu_uppersec2	-8026.2740	358.4403	-22.39	0.00	-8728.8230	-7323.7250
Edu_univ1	-10433.8600	304.1113	-34.31	0.00	-11029.9200	-9837.7980
Edu_univ2	-17070.3200	549.6115	-31.06	0.00	-18147.5700	-15993.0700
Edu_univ3	-23994.3600	2160.9140	-11.10	0.00	-28229.7800	-19758.9300
_lworkstat_2	2945.1100	202.4341	14.55	0.00	2548.3360	3341.8840
_lworkstat_3	2666.3860	395.2250	6.75	0.00	1891.7380	3441.0330
_lworkstat_4	741.6467	282.4058	2.63	0.01	188.1267	1295.1670
_lworkstat_5	-1420.5330	566.9658	-2.51	0.01	-2531.7950	-309.2699
_lworkstat_6	3128.1260	252.2895	12.40	0.00	2633.6340	3622.6180
_lworkstat_7	-5026.0300	3097.8230	-1.62	0.11	-11097.8100	1045.7550
_lworkstat_8	2311.6640	328.8679	7.03	0.00	1667.0770	2956.2510
_lworkstat_9	3002.8860	662.0835	4.54	0.00	1705.1920	4300.5810
_lworksta~10	2285.1480	292.8915	7.80	0.00	1711.0750	2859.2200
_lworksta~11	3960.1500	484.2216	8.18	0.00	3011.0670	4909.2320
_lworksta~12	3378.3930	1752.0900	1.93	0.05	-55.7339	6812.5200
_lworksta~13	1310.5850	721.6327	1.82	0.07	-103.8278	2724.9970
_lworksta~14	1563.0060	438.7347	3.56	0.00	703.0788	2422.9340
dum_w	-484.4638	158.8416	-3.05	0.00	-795.7960	-173.1316
dum_nf	-811.4638	163.2947	-4.97	0.00	-1131.5240	-491.4035
dum_f	1823.2640	200.3500	9.10	0.00	1430.5740	2215.9530
_cons	-920.8190	696.6527	-1.32	0.19	-2286.2700	444.6321

หมายเหตุ รหัสตัวแปรต่างๆ เช่นเดียวกับข้างต้น save หมายถึง การออมของครัวเรือน

ตารางที่ 12 ตารางที่ 11 ผลประมาณการแบบจำลองฯ ตัวแปรตาม มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือน

Number of obs	=	44889				
F(37, 44851)	=	464.73				
Prob > F	=	0				
R-squared	=	0.2771				
Adj R-squared	=	0.2765				
Root MSE	=	2269.1				
asset1000	Coef.	Std. Err.	T	P>t	[95% Conf.	Interval]
Hinc	0.0445	0.0005	91.17	0.00	0.0435	0.0455
Incsq	-1.2800E-08	2.5500E-10	-50.36	0.00	-1.3300E-08	-1.2300E-08
Age	39.0702	4.9642	7.87	0.00	29.3403	48.8002
Agesq	-0.1996	0.0484	-4.13	0.00	-0.2944	-0.1048
Earn	1.6839	12.4677	0.14	0.89	-22.7529	26.1208
Female	-90.0785	24.5958	-3.66	0.00	-138.2867	-41.8703
_lreg_2	-616.1777	51.3898	-11.99	0.00	-716.9026	-515.4528
_lreg_3	-638.7294	52.8404	-12.09	0.00	-742.2974	-535.1614
_lreg_4	-689.1387	52.3003	-13.18	0.00	-791.6481	-586.6293
_lreg_5	-834.4092	58.2963	-14.31	0.00	-948.6709	-720.1475
_larea_2	108.1252	59.5528	1.82	0.07	-8.5992	224.8497
_lregXar~2_2	-90.0007	71.3136	-1.26	0.21	-229.7765	49.7751
_lregXar~3_2	-243.6381	73.3067	-3.32	0.00	-387.3205	-99.9557
_lregXar~4_2	-168.6548	73.2307	-2.30	0.02	-312.1882	-25.1214
Edu_primary	162.2857	46.7760	3.47	0.00	70.6039	253.9675
Edu_lowsecondary	454.9770	58.2916	7.81	0.00	340.7244	569.2296
Edu_uppersec1	481.7168	59.4217	8.11	0.00	365.2492	598.1843
Edu_uppersec2	713.7006	75.9293	9.40	0.00	564.8779	862.5234
Edu_univ1	946.9025	64.3900	14.71	0.00	820.6971	1073.1080
Edu_univ2	1870.3080	116.4592	16.06	0.00	1642.0460	2098.5710
Edu_univ3	2629.2920	457.8872	5.74	0.00	1731.8250	3526.7590
_lworkstat_2	-482.2775	42.9215	-11.24	0.00	-566.4043	-398.1508
_lworkstat_3	-416.4325	83.9737	-4.96	0.00	-581.0224	-251.8426
_lworkstat_4	-800.0943	59.9884	-13.34	0.00	-917.6726	-682.5159
_lworkstat_5	-933.4155	120.4315	-7.75	0.00	-1169.4630	-697.3676
_lworkstat_6	-631.0449	53.5465	-11.78	0.00	-735.9970	-526.0927
_lworkstat_7	1381.5650	656.4181	2.10	0.04	94.9741	2668.1550
_lworkstat_8	-407.0887	70.7197	-5.76	0.00	-545.7005	-268.4769
_lworkstat_9	-783.0565	140.8477	-5.56	0.00	-1059.1200	-506.9926
_lworksta~10	-426.6206	63.4438	-6.72	0.00	-550.9716	-302.2697
_lworksta~11	-646.2858	103.3485	-6.25	0.00	-848.8507	-443.7210
_lworksta~12	-603.1777	371.4882	-1.62	0.10	-1331.3010	124.9453
_lworksta~13	-311.4084	153.6370	-2.03	0.04	-612.5395	-10.2773
_lworksta~14	-194.3737	94.1988	-2.06	0.04	-379.0049	-9.7425
dum_w	-325.3042	34.3420	-9.47	0.00	-392.6151	-257.9934
dum_nf	-184.9536	34.6574	-5.34	0.00	-252.8826	-117.0246
dum_f	217.7785	42.5528	5.12	0.00	134.3744	301.1827
_cons	-249.2025	147.7221	-1.69	0.09	-538.7403	40.3354

หมายเหตุ รหัสตัวแปรต่างๆ เช่นเดียวกับข้างต้น asset 1000 หมายถึง มูลค่าทรัพย์สิน หน่วย พันบาท